

№4 (60) Желтоқсан 2024

Қазақстан балалары

ҚҰРМЕТТІ ОҚЫРМАҢДАР - АТА-АНАЛАР, ҰСТАЗДАР ЖӘНЕ БОЛАШАҒЫМЫЗДЫҢ ҮМІТІ - БАЛАЛАР!

Міне, 2024 жыл да, соңына еріп келеді. Журналымыздың биылғы соңғы нөмірі шығып, Сіздермен келесі жылға дейін қоштасудың сәті келіп тұр. Журналымыздың жаңа санында жазылған дүниелер барынша сіздерге пайдасын әкелсе дейміз.

Біз балаларымыздың құқықтарын білуі және оларды қорғау тек заң жүзінде емес, сонымен қатар олардың күнделікті өмірінде жүзеге асуы өте маңызды деп санаймыз. Осыған орай, біз бұл шығарылымда балалардың құқықтарын насихаттау мен олардың дамуына ықпал ететін маңызды тақырыптарды қамтыдық. Журналымызда инклюзивті білім беру, балалардың қызығушылықтары мен хоббиін табуға көмектесу, цифрлық сауаттылық және интернет қауіпсіздігі, сондай-ақ 21-ші ғасырдың қажетті мамандықтары туралы қызықты мақалалар бар.

Сонымен қатар, балалардың достық пен ынтымақтастық құндылықтарын түсінуі, критикалық ойлау дағдыларын дамыту, және ойындар арқылы білім беру әдістері де назардан тыс қалмайды. Бұл шығарылымда ата-аналар мен мұғалімдерге балалардың болашағына жол ашуға көмектесетін пайдалы кеңестер мен материалдар табасыздар.

Ардақты ата-аналар, ұстаздар және оқушылар!

Сөзімді қорытындылай келе, Жаңа жылда сідерге - денсаулық, отбасыларыңызға амандық тілеймін. Біздің мақсатымыз – әрбір баланың қауіпсіз, бақытты және құқықтары толық қорғалған қоғамда өсуіне себепші болу. Осы санды оқи отырып, сіздер балаларыңыздың болашағына жарқын жол ашуға көмектесетін ақпараттарды табасыздар деп сенеміз. Келесі жылда жүз дескенше!

*Ізгі ниетпен,
Насымжан Жамбекқызы Оспанова
ҚР ОМ Балалардың құқықтарын қорғау комитетінің төрағасы.*

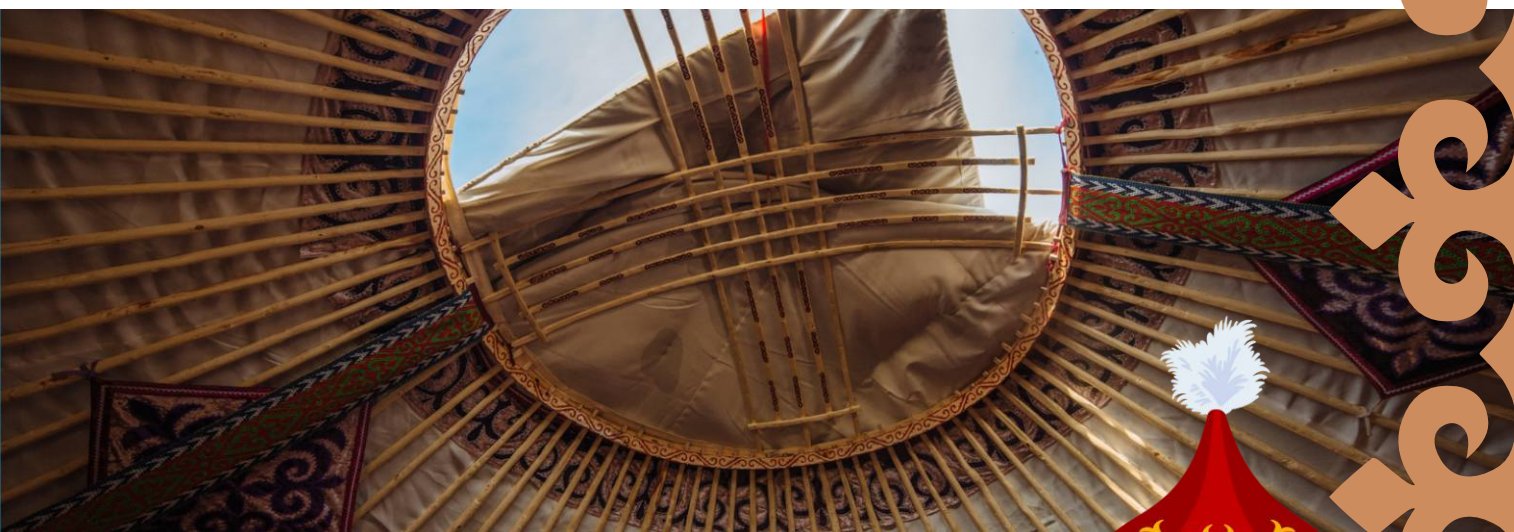
ҚАЗАҚСТАННЫҢ БАЛАЛАРЫ

- БҮГІНГІНІҢ
БАТЫРЛАРЫ
КІМ?

Бұл күн бүкіл әлемдегі балаларды қорғау мен әл-ауқатының маңыздылығын, қоғамдағы рөлін еске салады. Балалар – біздің болашағымыз және оларды қауіпсіз, қолдау көрсететін ортада өсіруіміз қажет. Бұл күннің басты мақсаттарының бірі – әр елде балаларда кездесетін мәселелерге қоғамның назарын аударту. Бұған балаларды зорлық-зомбылықпен, буллингпен, білім мен денсаулық сақтау қызметтеріне қолжетімділіктің жоқтығымен күресу кіреді. Халықаралық балаларды қорғау күні баршамызға қоғамның ең осал топ мүшелерінің құқықтары мен мүдделерін қорғау қажеттілігін еске салады. Бұл күні балаларға қуаныш пен мерекелік атмосфераны қалыптастыру үшін түрлі іс-шаралар мен мерекелік кештер өткізіледі. Балаларды қорғау күніне орай, еліміздің барлық қалаларында концерттер, фестивальдар байқаулар мен басқа да ойын-сауық шаралары ұйымдастырылады. Балалар сыйлықтар алып, уақыттарын барынша қызықты өткізеді. Бұл күні сондай-ақ балалардың құқықтарын қорғау, олардың қауіпсіздігі, күтімі мен әл-ауқатының маңыздылығына баса назар аударылады. Іс-шаралар тек ойын-сауық мақсатында ғана емес, сонымен қатар қоғамда балаларды зорлық-зомбылықтан, әлімжеттік пен кемсітушіліктен қорғаудың маңыздылығы туралы түсіндіру мақсатында өткізіледі. Балаларды қорғаудың негізгі принциптеріне – өмір сүру, қорғау, даму жатады. Халықаралық балаларды қорғау күні әрбір бала сүйіспеншілікке, қамқорлық пен құрметке лайық екенін сезінеді. Ересектер балалардың өсіп-өркендеуі үшін қауіпсіз және қолайлы ортаны қамтамасыз етуге міндетті. Баланы қорғау міндеттері туралы білім беру, отбасына қолдау көрсету, балалардың әл-ауқатына жағдай жасау – әрбір баланың бақытты және салауатты болашағын қамтамасыз етудің негізгі қадамдары болып табылады. Дәл қазіргі көрсеткіш бойынша Қазақстандағы бала саны 6,8 млн құраса, оның жартысынан көбі мектеп жасындағы оқушылар болып отыр.

Елімізде қазақ балаларын әр саладан дамытуға көңіл бөлінеді. Оның ішінде басқа елден ерекшелендіріп тұратын дүниелерде бар:

1. Қазақстандық балалардың бір ерекшелігі - көптілділік.

Қазақстан - көпұлтты мемлекет, оның ресми тілдері қазақ және орыс тілдері. Балалар ерте жастан екі тілде сөйлеуді үйренеді, бұл олардың танымдық қабілеттерін дамытады және әртүрлі мәдениеттерді жақсы түсінуге ықпал етеді. Қазіргі таңда елімізде ағылшын тілінде мектептер де бар. Бұл тұрғыда балалар жаһандық әлемде бәсекеге қабілетті өсуде.

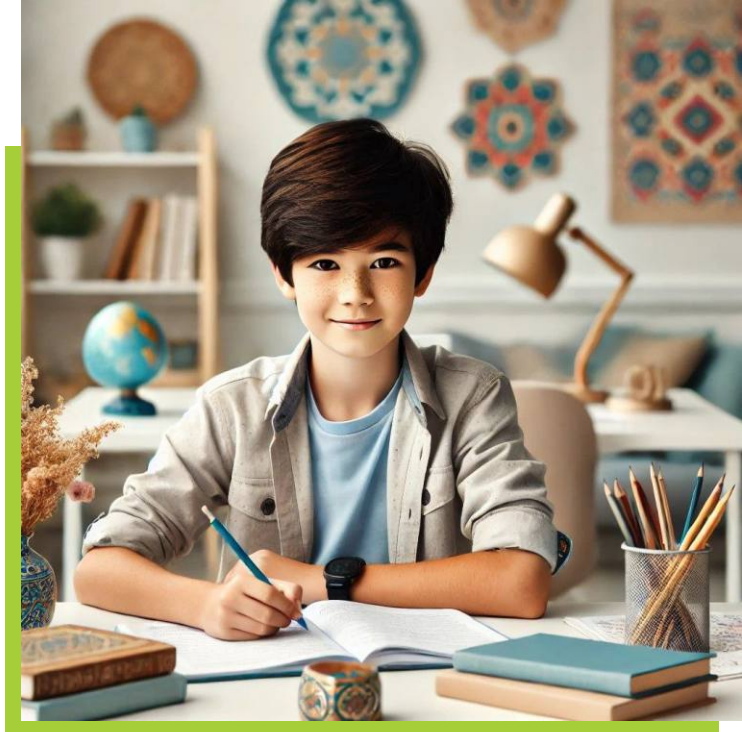
2. Салт-дәстүрлер мен әдет-ғұрыптар

Қазақ балалары өз халқының салт-дәстүрін, әдет-ғұрпын бойына сіңіріп өседі. Тәрбиеде үлкенге құрмет, кішіге қамқорлық, қонақжайлылық маңызды орын алады. Дәстүрлі мерекелердің бірі - табиғаттың көктемгі жаңаруын тойлайтын Наурыз мейрамы. Бұл күні балалар мәдени мұра жолымен Наурыз мейрамын тойлайды. Асыға күткен күнді, олар ән мен биге, ұлттық ойындарға арнайды. Қазақтың барлық ұлттық құндылықтарын насихаттап, бойына сіңіріп өседі.

3. Білім

Қазақстандағы білім беру - балалардың өмірінде шешуші рөл атқарады. Мемлекет білім беру жүйесін дамытуға, оқытудың жаңа технологиялары мен әдістерін енгізуге үлкен көңіл бөлуде. Мектептерде интерактивті тақталар мен басқа да заманауи оқу құралдары белсенді түрде қолданылуда. Заман талабына сай бірнеше қалаларда робототехника, жасанды интеллект бойынша курстар бар.

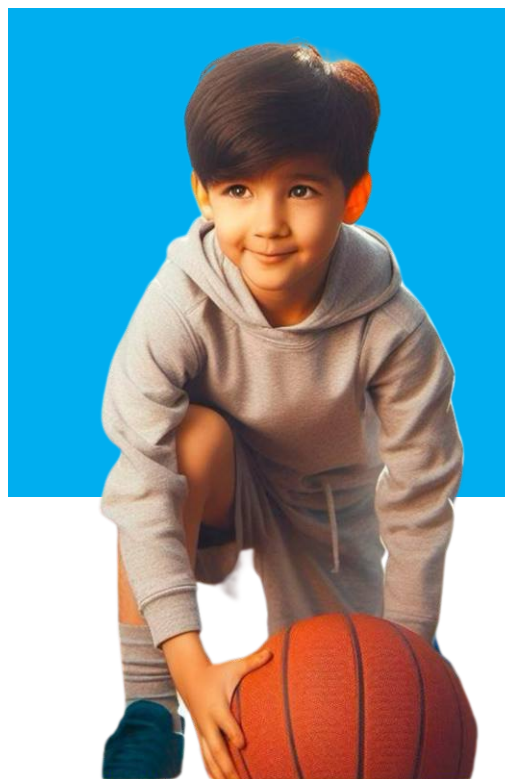
4. Спорт және салауатты өмір салты

Қазақстандық балалар спорт түрлерімен де белсенді айналысады. Елімізде футбол, хоккей, күрес, гимнастика сияқты спорт түрлері кеңінен таралған. Спорттық клубтар дене шынықтыру дағдыларын дамытуға және денсаулықты жақсартуға көптеген мүмкіндіктер ұсынады. Тәртіппен салауатты өмір салтын дағдыға айналдыру арқылы, жеңіске дайындалып, ұлттық намыс пен жігерлі азамат болып өседі.

5. Табиғатқа бейім

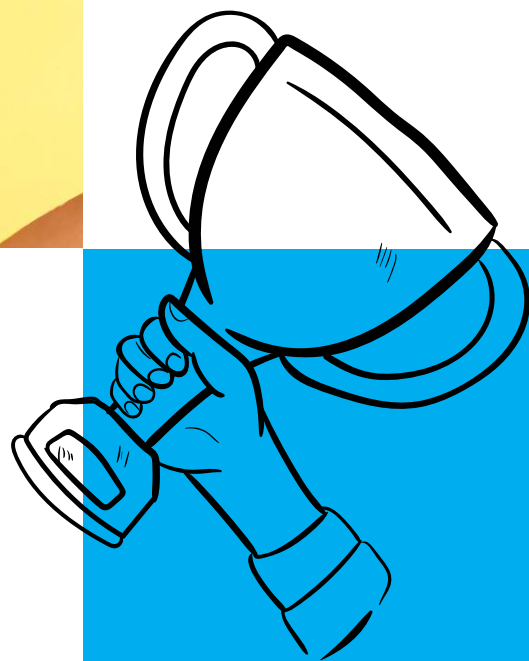
Қазақстан – даладан тау жоталарына дейінгі табиғаты алуан түрлі ел. Бала-

лар ерте жастан қоршаған ортаны бағалауды және оны қорғауды үйренеді. Мектептерде табиғатты сақтауға бағытталған экологиялық сабақтар мен іс-шаралар өткізіледі. Экологиялық білім беру балаларға табиғатты аялаудың маңыздылығын және оларда планетаның болашағы үшін жауапкершілік сезімін дамытады.

ШЫНАЙЫ ЭМОЦИЯНЫҢ, КІРШІКСІЗ КӨҢІЛ МЕН ТӘТТІ КҮЛКІНІҢ ИЕЛЕРІН ҚАНШАЛЫҚТЫ ҚОРҒАП ЖҮРМІЗ? ҚАЗАҚСТАН БАЛАЛАРЫНЫҢ БҮГІНГІ БАТЫРЛАРЫ КІМДЕР?

2024 жылда өз ерлігімен көзге түсіп, талай рет желі жұлдызына айналған жасөспірімдер аз емес. Бірі - ұлттық құндылықпен көзге түсіп, мектеп жарыстарында оза шапқанымен мақтан тұтса, енді бірі көшеде кездейсоқ көмек қолын созып, бүкіл елді тәнті етті. Ендеше, елімізде өз ісімен көзге түскен, бүгінгі күннің бала батырларымен таныс болыңыздар.

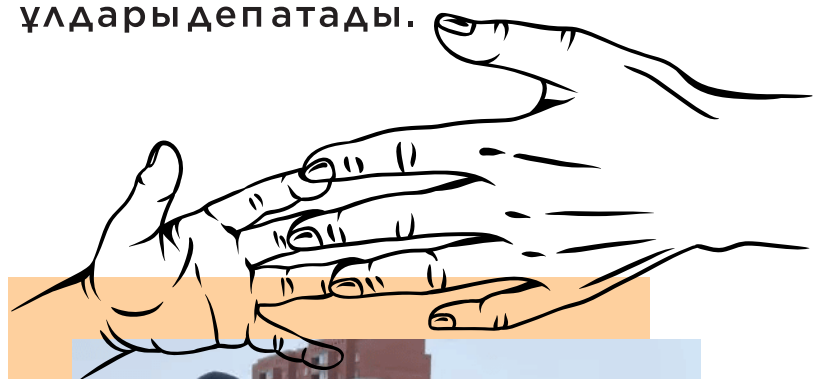

1. Астаналық Ақан Әкімжановты бүгінде ел батыр бала дейді. Мамыр айында жоғарғы қабаттан құлап кете жаздаған төрт жасар баланы, жетінші сынып оқушысы еш мүдірместен құтқарып қалған. Балақайдың өмірін сақтап қалғаны үшін еліміздің Төтенше жаңдай министрлігі марапаттаған. Ақанға алғыс хат пен бағалы сыйлық табыс етіліп, ата-анасына ержүрек ұл тәрбиелегені үшін құрмет көрсетілді.

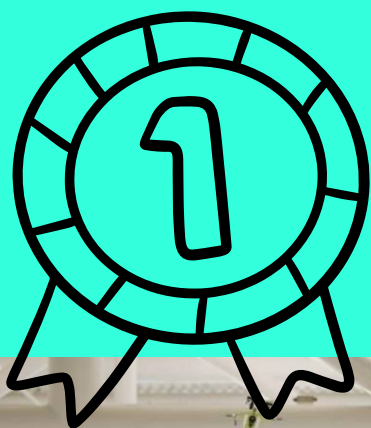
2. Қыстың ақпан айында да Екібастұз қаласында үш батыр балалардың есімі аталды. Олар - Омар Сағындық, Нұрасыл Жаңажыл, Мансұр Ердаукеұлы. Үш жеткіншек кәріз құдығына құлап кеткен екінші сынып оқушысын құтқарып, баланы аман алып қалған. Бозбалалардың еңбегі еленіп, қала әкімі келіп, марапат көрсетті. Өзгеге

көмек көрсетуді адамдық парыз деп білген оқушыларды бүкіл ел - бүгінгі күннің батыр ұлдары деп атады.

3. Екінші шілде күні Көкшетау қаласынан болашақ құтқарушы қызметкері шықты. Нақтырақ айтсақ, 10 жастағы Артур Гаитовтың екінші шілде күні үйі өртеніп, оқыс жағдайға тап болған. Алайда, бала еш саспай үйіндегі электр қуаттарын бір-ден өшіріп, бір жаста-

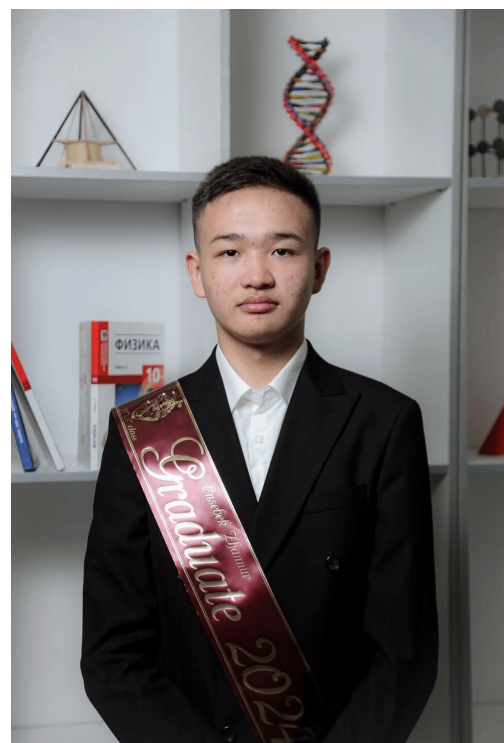
ғы інісін далаға алып шығады. Қауіп-сіз жерге шыққан соң, өрт сөндіру қызметкерлерін шақырып, оқиғаны баяндап берген. Жас батырға бүгінде Төтенше жағдай министрілігінің атынан "Өртте көрсеткен қайсарлығы үшін" медалі табысталды.

4. XXI ғасыр жаһандану дәуірінде, рухани жаңғыру мен бәсекеге қабілеттілікті қоса алып жүруіміз қажет. Дәл осы ұстанымды бек ұстанған балалар да бар. Жақында Хьюстанда өткен робототехника бойынша жарыста Қазақстандық балалар құрамасы жеңіспен оралды. Әлемдік 55 елден елу мыңға жуық оқушы қатысқан жарыста

балақайлар алғашқы үш күнде де көшбасшылар қатарынан көрінген. Чемпионатта жеңімпаз атанған командадағы оқушыларға шет елдік жоғары оқу орындарынан шәкіртақылар мен гранттарға мүмкіндік иеленеді. Аталған жарыста Қазақстан құрамасы бірнеше мектеп оқушыларынан біріккен. Олар - Астана қаласындағы Quantum STEM School мектебінен IQ Robots командасы, Шымкент қаласы Robopark мектебінен Shymside командасы және Алматы қаласындағы ФМБ НЗМ-нен Yaku командасы мен Алматы қалалық РФММ-нен Volt.M3 командасы болды. Еліміздің туын көкке көтеріп, биіктен көрінуіне өз үлесін білім жолынан табылған балалар, бүгінгінің білікті батырлары!

5. Барлық бала 11 жыл мектеп табалдырығында білім алып, келесі кезең Ұлттық Бірыңғай Тестілеу тапсырады. Жыл бойы дайындық жүргізіп, көрсеткен нәтижесі арқылы ЖОО-на түседі. Биылғы жылы тапсырған түлектердің арасында топ жарған түлек – Еңсебек Жаннұр. Тестілеудегі бүкіл сұраққа толық жауап берген оқушыны бүкіл ел "ақылды батыр" деп атауда. Жаннұр Алматы облысы Талғар ауданы Қарабұлақ ауылының №22 жалпы орта мектебінде оқыған. Кішкентайынан зерек болып өскен баладан ата-анасы үлкен үміт күткен көрінеді. Үмітін ақтаған балаға бүгінде барша қазақ елі құрмет көрсетіп, қызығушылық танытып отыр.

Жинаған балдары/Набранные баллы

140

Екі жыл бойы тыңғылықты дайындықтың арқасында еліміздегі рекордты жаңартқан талапкерді дайындаған «JUZ40» ҰБТ-ға дайындық орталығы су жаңа көлік сыйлады. Үміті ақталған талапкер келесі жылдың барша түлектеріне сәттілік тілейді!

Адам баласының ең шынайы, көңілді сәттерінің көпшілігі – балалық шағында өткен. Сол кезеңді көп балалар дәл осындай білімге, біліктілікке, батыр істерге арнаса, еліміздің болашағы жарқын, келешегі кемел болмақ! Мағжан сенген жастарға, бүгінде бүкіл ел сенеді. Еліміздің ертеңі, болашақтың жарқын кескіні ретінде көріп қана қоймай, іс жүзінде көрсете білу – бір ғанибет. Мемлекетіміздің тұғыры биік болуы үшін, барша жас балалық шағын әдемі сүруі қажет. Ал, үлкендер сол жолға жауапты һәм мұрындық болуы керек деп білемін!

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ
АКЦИОНЕРЛІК ҚАҒАЗАТЫ

ҰЛЫ ДАЛА ЕРТЕГІЛЕРІ

Ертеден қазақ баласының бойына тәрбие мен тәлімді қоса беріп, оқу сызу болмаған шақта ауызекі мәтіндер мен жыр-қиссаларды бойына дарытқан. Қазақта "баяғы бір заманда, ерте-ерте ертеде, бұрынғы өткен дәуірде" деп басталатын түрлі шығармалар әлі күнге дейін айтылып келеді. Алғаш қазақ әдебиетіне балаларға арналған шығармаларды Ыбырай Алтынсарин 19 ғасырда алып келді. Қазақ фольклорына балалардың тілінде жеңіл әрі қабылдауға түсінікті етіп, шағын әңгімелер жазды. Орыс әдебиетінен балаларды ғылым – білімге, өнерге баулитын әңгімелерді іріктеп, аудару арқылы ең алғаш "Киргизская хрестоматия" оқулығын 1879 жылы басып шығарды. Сөйтіп, педагог-жазушы балаларға арналған түрлі тақырыптың басын құрап, олардың тіліне лайықты, ойға қонымды шығармаларды құрау арқылы қазақ балалар әдебиетінің негізін қалады. Ал, ХХ ғасырдың басы нағыз балаларға арналған шығармалардың кең тараған кезі. Балалар әдебиетін әдетте біз түрлі көзқараста қарастырамыз. Бірі – ойын-сауыққа арналған шумақтар, жаңылтпаштар болса, бірі тұрмыстық салтта қажетті аңыз-әңгімелер, ырым тыйымдар. Баба тарихын біліп өссін деген ниетте батырлар жыры мен қисса, жыр-дастандарды қоса жаттатқызатынымыз тағы бар. Елдің тарихын білуі үшін тарихи әңгімелер жиынтығы мен ертегілерді де бойына сіңіреді.

Соның алғашқысы – ертегілер. Бала бесікте жатқанда алғаш бесік жырын, бертін келе ертегі есітіп өседі. Ертегілер бала көңілін көтеріп қана қоймай, өмірлік құндылықтарды жеткізіп, халықтың мәдени мұрасын қалыптастыруға көмектеседі. Қазақ ертегілерінде балаларға жақсылық пен жамандықтың, әділдік пен әділетсіздіктің, адалдық пен арамдықтың не екенін түсінуге көмектесетін мысал оқиғалар жиі кездеседі. Мысалы, айлакер Алдар-Көсе туралы ертегі балаларды ақылды және тапқыр болуға, үйретеді. Кейіпкерлері жиі қиындықтар мен кедергілерге тап болуының да себебі – осы. Әңгіме соңында бойындағы даналығы, батылдығы мен мейірімділігінің арқасында барлық кедергілерді еңсеріп, әдемі түйіндейді. Мұндай әңгімелер балаларда

дұрыс өмірлік құндылықтарды қалыптастыруда және олардың адамгершілік қасиеттерін дамытуға көмектеседі. Қазақ ертегілері Қазақстанның мәдени мұрасының ажырамас бөлігі болып табылады. Олар қазақ халқының салт-дәстүрлері, әдет-ғұрыптары, нанымдары мен өмір салты туралы білімдерін жеткізеді. Ертегілер көшпенділер, олардың өмірі, дәстүрлері мен қарым-қатынастары туралы баяндайды. Ертегі арқылы балалар өз халқының өткені, тарихы мен мәдени құндылықтары туралы біледі. Бұл ұлттық сана мен өз мәдениеті үшін мақтаныш сезімін қалыптастыруға ықпал етеді.

Балаларды сиқыр әлеміне жол аштырып, жануарлар мен ормандағы түрлі хайуанаттармен қоса қызықты кейіпкерлерді ойлап тапқан ғажайы әлеміде - ертегі. Ондағы басты түйін – балаға берілетін тәлім. Бала бойына дарытуда не нәрсенің жақсы, ненің жаман екенін ажыратуда үлкен әрекет. Кішкентай кезінен оқиганы тыңдау арқылы, сыни ойлап, шешім шығару баланың логикалық тұрғыда ойлап, белгілі бір іс-әрекетке зейін қоюына алып келеді. Сонымен қатар, ертегі әр балаға әртүрлі әсерін беріп қана қоймай, іштегі эмоцияларын сыртқы ортаға шығаруға ат салысады. Қазақ ертегілері ұзақ уақыт бойы ауыздан-ауызға таралып, ауыз әдебиетін сақтауға септігін тигізді. Жазу мәдениеті мен цифрлық технологиялар дамыған жаһандану кезеңінде ауыз әдебиеті шығармаларын сирек кездестіреміз. Алайда ертегілер ата-әжелер, мұғалімдер мен ата-аналардың әңгімелері түрінде өмір сүруді жалғастыруда, бұл ұрпақ байланысы мен қазақ дәстүрін сақтауға мүмкіндік береді. Соңғы жылдары қазақ ертегілері қазіргі заманғы медиада да көрініс тапты. Дәстүрлі ертегілер негізінде мультфильмдер, иллюстрациялық кітаптар, аудиокітаптар мен компьютерлік ойындар жасалуда.

Ендеше, ата-аналарға арнап, арнайы сіздің балаңыз оқуы қажет кітаптармен баспаларды ұсынайын:

Балалардың ес білгелі еститін ертегісінің оларға үлкен пайдасы – ақыл ойы мен қиялын дамытып, мәденет танымын кеңейтіп, оларға жеңіл тілде моральдық құндылықтар мен дәстүрлерді түсінуге көмектеседі. Ұлы дала ертегілері тізіміне ең әуелі қазақтың ауыз әдебиетінде кеңінен айтылған, тарихы бар әңгімелерді жатқызамыз. Тұрмыс-салт ертегілеріне «Бозынген», «Аю, түлкі және қойшы», «Арыстан мен кісі» сияқты шағын, тәрбиелік мәні зор ертегілер жатады. Жан-жануарлар туралы ертегілері барлығымызға жақсы таныс, олардың кейіпкерлері: қу түлкі, қорқақ қоян, озбыр қасқыр. Бұл топқа «Аю, қасқыр, түлкі, бөдене», «Аю, түлкі және арыстан», «Қоянның зары», «Күшік пен мысық» т.б. ертегілер жатады.

Балалар әдебиетінде есімі ойып тұрып орын алатын Сәкен Жүнісов шығармалар қорында да қызықты дүниелер көп. Ол тарапқа жататын әңгімелердің балаларға өте зор пайдасы бар. Адалдықты кішкентайынан айыра білген бала, болашағында жақсы мен жаманның ара-жігін ажыратуда қиындық тудырмайды. Шығармаларына табиғат пен жануарларға деген сүйіспеншілікті қосқан жазушының негізгі мақсаты – бала бойына табиғат пен салауатты өмір салтын насихаттау еді. Өмірлік құндылықтарды қабылдау арқылы, баланы достық пен батылдыққа, жауапкершілікке үйретеді. Осы жолда Сәкен Жүнісов "Кімнің мекені жақсы?", "Сақау бәтеңке", "Адалдық сағаты" атты шығармаларын қалдырған.

Сәкен Жүнісов

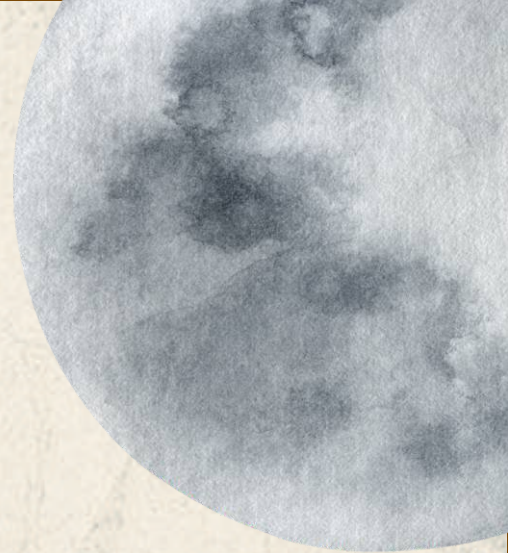

Белгілі қазақ жазушысы және қоғам қайраткері Зейнеп Ахметова кітаптың бала тәрбиесіндегі маңыздылығын үнемі айтуда. Оның пайымдауынша, кітаптар жас ұрпақтың дүниетанымын, адамгершілік құндылықтарын және мәдени өзін-өзі тануын қалыптастыруда шешуші рөл атқарады. Оқу балаларға өз бетінше ойлауды, саналы шешім қабылдауды үйренуге көмектеседі. Ана тілінде кітап оқу халықтың тарихын толық біліп, балаларға өздерінің мәдени ерекшеліктерін тануға, бағалауға көмектеседі, бұл әсіресе жаһандану жағдайында маңызды. Оқу арқылы бала өз сөздік қорын байытып, грамматикалық және синтаксистік дағдыларды жақсартады, балаларға ана тілін жетік меңгеруінде қызмет етеді.

Дәл осы сарында Зейнеп Ахметова апамыздың жазып қалдырған дәйексөзін қалдырайын: "Баланы қара танып, хат білгеннен бастап, сәлем хат жазуға дағдыландырған жөн. Бірте-бірте ой түйіп, сөз жұптауға үйретіп, қолын үнемі машықтандыра берсе, кейін есейгенде «не жазам, қалай жазам» деп жұтап, тығырыққа тірелмейтін болады. Бұл да тәрбие талғамы."

Осылайша, жазушыларымыз кітаптарда білім мен ақпараттың қайнар көзін ғана емес, балалардың мәдениетті, адамгершілікке төзімді және интеллектуалды дамыған тұлғаға айналуына көмектесетін қуатты тәрбие құралын көреді. Оның көзқарастары балалардың оқуға деген сүйіспеншілігі мен мәдени мұрасын құрметтеуін қалыптастыру процесіне ата-аналар мен қоғамның белсенді қатысуының қажеттілігін айқын айтып өтеді.

Қорытындылай келе балалар ертегілері Қазақстандағы балалар мәдениеті мен тәрбиесінде ерекше орын алатынын аңғардық. Олар мәдени мұраны жеткізіп қана қоймай, өскелең ұрпақтың бойында адамгершілік құндылықтарды, эмоционалды интеллект пен қиялды дамытуда шешуші рөл атқарады. Даналық пен адамгершілік оқталарына толы сиқырлы әңгімелер арқылы балалар жақсылық пен жамандықты ажырата білуге, адалдықтың, батылдық пен достықтың маңыздылығын түсінуге үйренеді. Ертегілер сонымен қатар, отбасылық байланыстарды нығайтуға да ықпал етеді, өйткені баламен бірге кітап оқу - сенім мен жақындық атмосферасын қалыптастырады. Қазақстанда балалар ертегілері ата-аналар мен педагогтарға үйлесімді дамыған және моральдық тұрақты тұлғаларды тәрбиелеуге көмектесетін тәрбиенің маңызды құралы болып қала береді.

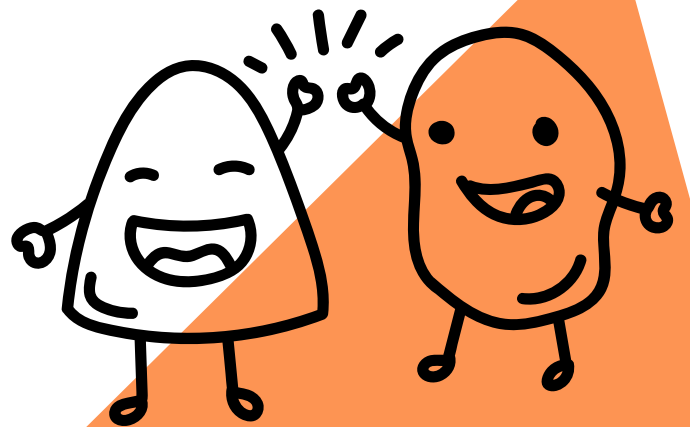
Цифрлық әлемнің дамуында балаларымызды робототехника сынды сан курсқа беру әрине дұрыс болар. Бірақ, заман талабымен ілгеріге жылжымыз дегенде, әдеби кітаптарымыз, батырлар жыры жазылған тарихымыз қалып қалмауы қажет. Бір толқында жазылған дүниені жарыққа шығарып, айта да, насихаттай да білуіміз қажет. Және ол жолда еліміздегі барлық ата-аналар қызмет етсе келешегіміз кемел, болашағымыз жарқын бола-рыанық!

ДОС ЖӘНЕ ДОСТЫҚ ҰҒЫМЫ

*"Дос болам десең,
Досыңды сыйла, қымбаттым!
Досыңа сонда,
Досыммен ғана қымбатпын.
Дос болам десең,
Мендегі доспен достасқын,
Сендегі доспен дос болып
сонда тұрмақпын" - деп.*

Мұқағалимен қоса талай ақын жырлаған, талай жазушы әңгімесіне қосқан бұл ұғымның астарында шексіз махаббат пен ашылмаған астыртын ойлар жатыр. Екі түрлі отбасында тәрбие алып, бір-бірімен белгілі ортада табысып, оны әрі қарай дамыту арқылы сақтап қалу кез-келген адамның қолынан келмейтіні анық. Өмірде ешбір адамзат баласы кірбің салмай, ұғымды ашып көрсетуінің де үлкен мәні бар. Бәрі жалған деп айтатын дүниеден бір-бірін тауып, жылдар бойы достықтың куәсі болған, онымен қоса тарихта өздерінің достық оқиғаларымен есте қалғандар қаншама дерсің. Тіпті, оны тарихта ұлы адамдар достастығы деп атайды. Қиын қыстау кезеңде бір-бірінен таса да қалмай, үнемі қолдап, дем беріп жүруінің өзі де жанашырлықтың белгісі болып табылады. Бұл тізімді бізде Керей мен Жәнібек хан бастайды. Қазақ хандығының негізін қалаған ұлы достықты қай тараптан айтсақ та мақтанып айтуға тұрарлық. Ұлы достықтың негізінде батырлар бір-бірін қолдап қана қоймай, хандықтың іргетасын біріккен күйде қалаған. Тіпті, хандықтың туын тіккен кезде де бір-бірімен билік үшін жаға жыртысып, жолын кескен емес. Жәнібек ағалық танытып, Керейге жол беріп, ол бақилық болған соң ғана таққа отырады.

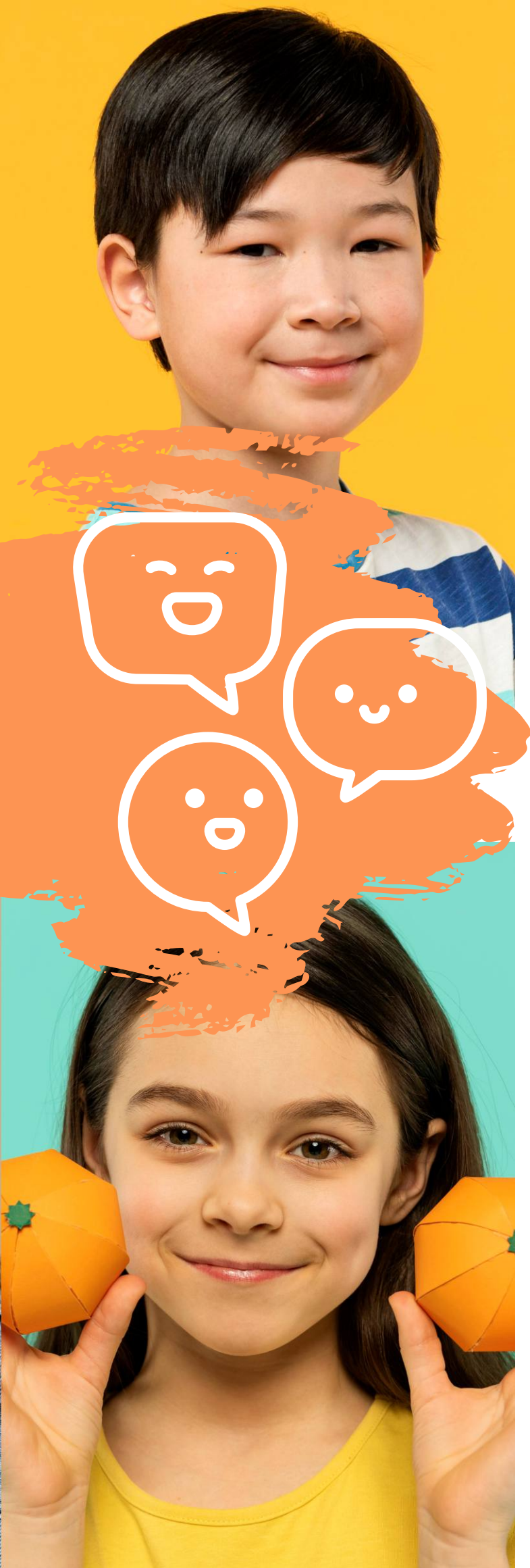
Тағы бір тарихта, одан қалды әдебиетте де достық оқиғалары кеңінен тараған Исатай мен Махамбет бауырмалдығы жайлы айтып кетпесек болмайды. Бірі – елді алға сүйрейтін көшбасшы позициясында көрінсе, бірі – қайсар қолбасшы болған. Екеуінің жаугершілік заманда, ұлт үшін арпалысқан азаттық идеялары елаузында әлі күнге дейін айтылады. Елін аман алып қалу үшін ұйым-дастырылған шайқастың соңы қайғылы жағдаймен аяқталып, Исатай батыр мерт болады. Оның өліміне досы Махамбет іштей құса болып, бар шабытын досының қаһармандығы мен қайсарлығын бейнелеуге арнаған.

Және де әдебиетте есімдері балалар арасында кеңінен танылған "Асан мен Үсен" атты кейіпкерлер бар. Шығарма авторлары ертегінің сюжетін екі тарапта беріп, оқырман балаларды сынайды. Достардың біреуі-бай баласы, бірі - жарлы баласы болады. Алайда, екі достың ортақ әңгімелерін айтып, бірге уақыт өткізуі, бірге ойнауына материалдық жағдай мүлде әсер етпейді. Соңында, шешім шығару кезінде бала санасына үнемі достықтың жеңетінін автор есіне салып отырған.

Достықтың қазақ мәдениетіндегі барлық саласына енген құндылықтары бар. Дәстүрлі қоғамда достық адамдарды байланыстырып қана қоймай, қоғамдық байланыстарды қалыптастыру мен қауымдастықты нығайтуға негіз болады. Қазақтар әрқашан адалдықты, сенімділікті жоғары бағалап, достықты олардың ұлттық болмысының маңызды элементі етіп қарайды. Ежелде достықтың қадірін білдіретін мақал-мәтелдер көптеп кездеседі. Мысалы, «Аққуды атпа, досыңды сатпа», "Ағаш тамырымен мықты, адам дос-жарымен мықты", "досы көпті жау алмайды, ақылы көпті дау алмайды". Бұл шынайы достықтың қолдау мен қорғауды, жақын адамдарыңыздың мүдделерін күту қажеттілігін білдіреді. Дәстүр бойынша қазақ достығы өзара көмек пен ынтымаққа негізделген. Әскери қақтығыстар немесе табиғи апаттар сияқты қиын кезеңде достар әрқашан бір-біріне көмекке келеді. Бұл тек материалдық қолдауда ғана емес, достар бір-біріне тірек болған кезде эмоционалдық қолдауда да көрінеді. Қазақтың әдет-ғұрыптары да достыққа ерекше мән береді. Мысалы, үйлену тойларында және басқа да мерекелерде достар басты рөл атқарып, қызметте болады. Олар мерекені ұйымдастыруға көмектесіп қана қоймай, достықтың нағыз қызметін ашық көрсетеді. Дегенмен, қазақ мәдениетіндегі достық қиынқыстау кезеңде қолдау көрсету ғана емес. Бұл сонымен бірге ортақ сәт-тердің, мерекелердің

және қарапайым кездесулердің қуанышы. Қазіргі қазақ қоғамында достық маңызды құндылық болып қала береді. Жаһандану мен технологияның ықпалына қарамастан, қазақтар әлі дешынайы қарым-қатынас пен байланыстарды бағалайды. Десе де нағыз достықтың форматы өзгерген емес. Өзінің шынайылығын әлі де жоғалтқан жоқ. Достар қиын жағдайларда бір-бірін қолдап, қиындықтарды бірге еңсеріп, тамақ, баспана сынды материалдық жағдайлармен бөліседі.

Дәл осы ретте алғаш достық ұғымын естіген сәттен білетін бір оқиғаммен бөлісейін. Әжемнің айтуынша, бұл оқиға Сахарадағы Жәнібек пен Азамат есімді достардың арасында болған. Екеуі сапар шегіп жүргенде, Жәнібек Азаматтың кеудесінен қатты итеріп жібереді. Ренжіген күйде Азамат жанына батқан жұдырыққа дес бермей, кетіп бара жатқан жолындағы құмға "Бүгін менің досым кеудемнен итерді" - деп қалдырады. Әрі қарай сапарларын жалғастырып, алдынан үлкен көл шығады. Екеуі де суға түсіп, шомылып жүргенде Азаматтың аяғына балдыр оратылып, тұншыға бастайды. Сол уақытта досы Жәнібек жалмажан көмек көрсетіп, судан аман алып шығады. Бір ажалдан аман қалған Азамат жиектегі тасқа "Бүгін мені досым бір өлімнен құтқарып қалды" - деп қалдырады. Жолдасының ісіне таңданып қараған Жәнібек оның мәнісін сұрайды. Сонда Азамат:

- "Бізге біреу зиян тигізсе, істеген ісін құмға жазуымыз керек. Кешірім суы жеңіл, құмда

өшіп кетуі жеңіл болады. Ал, кімде-кім бізге жақсылық жаса-са, оны тасқа жазғанымыз дұрыс. Қандай дауылдар болса да, ешкім өшіре алмайды” -деп жауап берген екен ақылды бала Азамат!

Бұл оқиғадан біз нағыз достықтың кейіпкерлері мен олардың іс-әрекеттері арқылы достық ұғымының ашылған мәнін көруге болады. “Достық” туралы нақты ой айтқан философ А.Шопенгауэр өзінің “Өмірлік данышпандықтың афоризмдері” деген еңбегінде: “Нағыз шынайы достық адамдардың бір-бірімен терең, таза және адал қарым-қатынасын қажет етеді. Бұл дегеніміз – досыңыздың қайғысы мен қуанышына ортақтаса білу деген сөз. Осының бәрі адамның т а б иғ и ө з і м ш і л д і к , өркөкіректік қасиеттерін жояды” деген. Дос-адамдардың бір-біріне адал, қалтқысыз сеніп, бір мүдделі, ортақ көзқараста болатын қасиеті. Достық өзара жауапкершілік пен қамқорлықтың, рухани жақындықтың белгісі. Дос адамның айнасы іспеттес. Себебі адам өзі қандай болса дәл сондай өзіне, жанына жақын болатын адамды іздейді. Жалпы өмірде адал дос табу, достық қарым-қатынасты сақтай білу өте маңызды әрі екінің қолынан

келе бермейтін іс. Өйткені біз әрдайым досқа, достыққа мұқтажбыз, әрі ол ешқашан көптік етпейді. Қазақ ақыны, драматург, халық жазушысы Мұхтар Шахановтың:

“Достық деген ізгіліктің алаңы,

Оған куә ғасырлар мен замандар.

Отанында сатып кетеалады Қиын шақта досын сатқан адамдар!” - деген жолдар арқылы достықтың қандай дәрежеде бағаланатынын білуге болады.

Расында, “достық” ұғымының өзі халық арасында да бұл сөз бұрыннан-ақ аса қадірлі құрметке ие сөз. Негізінен , достықтың берік бұзылмас тірегі сенім мен адалдық деп білемін. Өмір болған соң бірде күлеміз , бірде қайғырамыз. Көңілің жабырқағанда, қасыңнан табылатын, барынша көмегін беріп, көңіліңді көтеруге тырысатын асыл адамның бары керемет! Қорыта келе, “Айырылмас досыңа қайырылмас сөз айтпа” дегендей досымызға адал , достығымызға берік болайық. Онсызда жалған өмірде достық ұғымының шынайылығын жоғалтып алмайық!

XXI ҒАСЫР

МАМАНДАРЫ.

**Қазақстан түлектері
қандай мамандық таңдаса
болады?**

"Жолың болсын, жас түлек" - деп бүкіл білім мекемелері биылғы жылды қорытындылап, он бірінші сынып түлектерін шығарып салды. 11 жыл мектеп қабырғасында білім мен тәрбиені бойына дарытып, бар білгенін үлкен емтихан Ұлттық Бірыңғай Тестілеуде бақтарын сынаған түлектерді жаңа өмір күтіп отыр. Мемлекеттік грантты жеңіп алған соң, келесі әрекет – жақсы мамандық таңдау болып отыр. Ертеден қалған сөз ретінде " адам екі нәрседен қателеспеу керек, оның бірі – мамандық таңдау" деп атап кеткен. Өйткені, болашақ жұмыс орнымызды біз тек – нәпағатабатын қызмет деп емес, өмірлік саған азық болатын, сол жолда аянбай барынды салу қажет. Сондықтан да, мамандық таңдауда бала да, ата-ана да баса назар аудару қажет деп ойлаймын. Бүгінде елімізде 2024 жылы мектеп түлектерінің саны 188 245 адамды құрайды. Берілген өтініштердің саны – 2 рет тапсыру мүмкіндігін ескере отырып, 330 116 адамнан, оның ішінде 293 186-сы – биыл мектеп бітіретін түлектерден, оның 59 799-ы су тасқынынан зардап шеккен бөңір түлектерінен болып отыр. Жалпы, биыл бөлінген гранттар саны 93 мыңды құрайды. Ал, мамандықтар бойынша талапкерлердің грантқа түсі баллдары әр-түрлі. Жоғары және жоғары оқу орнынан кейінгі білім комитеті төрағасының орынбасары Гүлзат Көбенова ОКҚ-да өткен брифингте гранттардың басым бөлігі «Инженерлік, өңдеу, құрылыс салалары» білім беру бағдарлама топтарына бөлінгенін айтты. Олардың саны 19 344 грант.

Ендеше, әлқиссада грант жайлы кішігірім ақпарат беріп өтілгендей, дәл осы гранттар бөлінген қай мамандық қазіргі таңда елімізде трендте, қай мамандар сұранысқа ие екенін жазып өтейін.

XXI ғасырда Қазақстан және басқа да көптеген елдер сияқты, технологиялық прогресс, жаһандану және экономикадағы өзгерістерден туындаған еңбек нарығының қажеттіліктеріндегі өзгерістерді бастан кешіруде. Елімізде трендке айналып жатқан мамандықтар тізіміне:

1. IT мамандары.

IT саласы мен цифрлық сауаттылықтың шарықтаған шағында бағдарламалық қамтамасыз етуді әзірлеушілер сұранысқа ие болып отыр. Цифрландыру және бағдарламалық шешімдерге сұраныстың артуы жағдайында қолданбаларды әзірлеушілерге, веб-әзірлеушілерге және киберқауіпсіздік мамандарына деген қажеттілік артып келеді. Деректерді талдаушылар үлкен көлемдегі деректерді талдауға және олардан пайдалы ақпаратты алуға қабілетті мамандар қоғамға қажет болып отыр.

2. Сандық маркетинг мамандары.

SEO/SMM мамандары: Интернеттегі бизнестің өсуімен іздеу жүйесін оңтайландырудың және маркетингтің маңыздылығы артады. Контент-менеджерлер мен SMM мамандары әлеуметтік желілерде мазмұнды жасау, жылжыту мүмкіндігінде дағдыға айналууда.

3. Инженерлер мен техникалық мамандар.

Автоматтандыру және робототехника инженерлері: Өндіріс технологияларының дамуына байланысты автоматтандырылған жүйелерді жасап, енгізе алатын мамандарға сұраныс артып келеді. Сонымен қатар, заман талабына сай жаңартылатын энергия саласындағы мамандар, экологиялық таза энергия көздеріне көшудің әлемдік тенденцияларын ескере отырып, бұл сала мамандарының өзектілігі арта түсуде.

4. Медицина қызметкерлері.

Цифрлық сауатты, интернет арқылы медициналық қызметтерге қол жетімділіктің артуына байланысты қашықтан кеңес бере алатын дәрігерлер мен медицина қызметкерлеріне сұраныс артып келеді. Медбикелер мен фельдшерлер халық санының өсуіне және медициналық көмекке деген қажеттілікке байланысты ақ халатты қызметкерлерге деген сұраныс артып келеді.

5. Білім беру мамандары.

Онлайн мұғалімдер мен репетиторлар. Яғни, қазір жоғарыда айтылып кеткендей, еңбектеген баладан еңкейген шалға дейін сенсорлық жүйеге үйренген заманда онлайн формат ыңғайлы болып отыр. Қашықтықтан оқытуға онлайн форматта жұмыс істей алатын білікті мұғалімдерге деген қажеттілік артады.

6. Қаржылық талдаушылар мен кеңесшілер.

Инвестициялық және қаржылық жоспарлаушылар: өсіп келе жатқан экономика және дамып келе жатқан қаржылық қызметтер нарығында қаржы мамандарына сұраныс артып келеді.

Жаңа атап өткен трендтегі, дәл қазір елімізде сұранысқа ие мамандықтар екенін білдік, сонымен бірге нағыз IT саласында да көптеген мамандықтар бар, олардың әрқайсысы технологияларды дамытуда, қолдауда және ілгерілетуде маңызды рөл атқарады. 1. Бағдарламалық қамтамасыз етуді әзірлеу

- **Бағдарлама әзірлеуші:** Әртүрлі бағдарламалау тілдерінде сайттағы жасақтаманы жасау (Мысалы. Java, Python, JavaScript және т.б.).
- **Веб-әзірлеуші:** веб-сайттар мен веб-қосымшаларды жасауға маманданған. Фронт немесе сервер әзірлеушісі болуы мүмкін.
- **Мобильді әзірлеуші:** Мобильді платформаларға арналған қосымшаларды әзірлеу (iOS, Android).
- **Машинаны оқыту маманы:** деректерді талдау және процестерді автоматтандыру үшін алгоритмдер мен модельдерді әзірлеу.
- **Деректер инженері:** үлкен деректерді өңдеуге арналған инфрақұрылымды құру және қолдау.

Жалпы, мамандық таңдау кезеңі әр адамға әртүрлі әсерін береді. Мектепті енді бітіріп шыққан жасөспірімдердің көбі, өз талантына қарай таңдағысы келген мамандықта грант жоқ деп қынжылады. Десе де соған орай, қазір көптеген жеке үйірмелер де маман етіп шығарудың қысқартылған кезеңде курстары бар. Әйтсе де, осы кезеңде ата-ана мен бала нендей нәрседен қате кетпеу керегін профориентолог мамандардың кеңесіне жүгінейік. Олардың айтуынша, дәл қаөір айтылатын қағидалар мамандық таңдау кезінде қалт жіберіп, қателеспеу қа-жет.

- Ең алдымен, мамандықты тек беделге қарап таңдамау қажет.

Мамандықты тек «керемет» немесе жоғары ақы төленетіндіктен таңдауға болмайды. Жұмыс сізге ұнауы және оның сіздің қызығушылықтарыңызға, дағдыларыңызға және бейімділіктеріңізге сәйкес келуі маңызды. Жоғары жалақы жұмыс сізді қанағаттануға кепілдік бермейді.

- Қызығушылықтарыңыз бен бейімділіктеріңізді ескермей, мамандық таңдау:

Сәнді немесе ата-ананың

қалауын құмау керек. Сіз рәхатпен жұмыс істеп, оны дамыту үшін сізге шынымен қызықты мамандықты таңдау маңызды. Егер сіз жасаған жұмысыңыз сізге ұнамаса, ол кәсіпті ары қарай домалата алмауыңыз мүмкін.

- Жеткілікті ақпаратсыз мамандық таңдау:

Мамандықты таңдамас бұрын оның барлық аспектілерін, талаптарын, болашағын, еңбек жағдайларын, табыс деңгейін, даму мүмкіндіктерін зерттеу қажет. Жұмысты нақты түсіну үшін таңдаған салада жұмыс істейтін адамдармен байланыс орнатыңыз. Интернеттегі ақпаратқа ғана сенбеңіз - сенімді дереккөз-дерді іздеуге кеңес береміз!

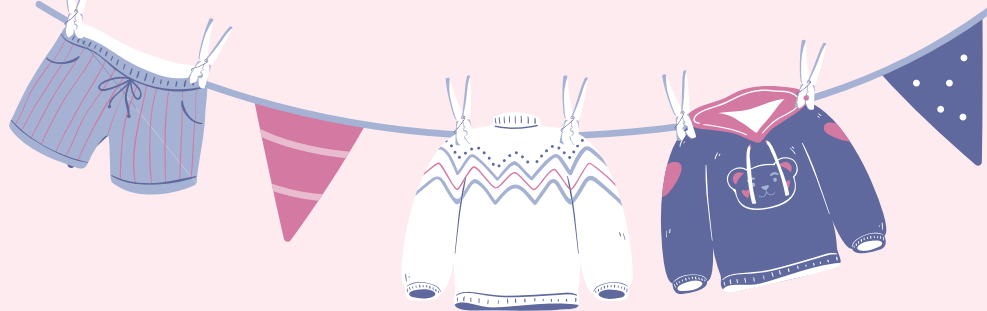
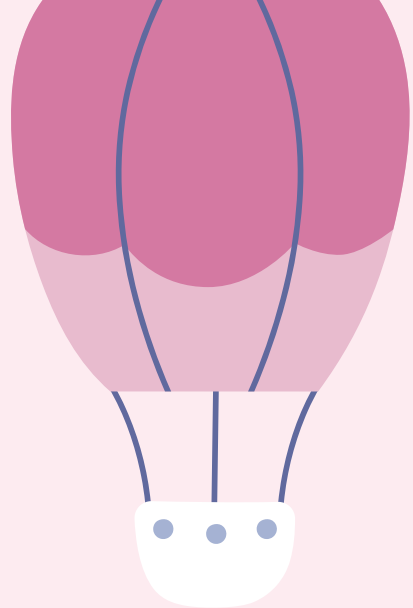
- **Өзгеріспен сәтсіздіктен қорқу.** Өзіңіздің идеалды мамандықты табу үшін жаңа нәрселерді сынаудан және тәжірибе жасаудан қорықпаңыз. Қателік жасаудан қорықпасаңыз - бұл өз жолыңызды табудың қалыпты процесі. Таңдауыңыз дұрыс емес екенін түсінсеңіз, сіз әрқашан қайта даярлауға немесе әрекетіңіздің бағытын өзгертуге жолашасыз.

- **Өз тәжірибесінен және түйсігінен бас тарту:** Өз сезімдеріңізге сеніңіз - егер сізге белгілі бір кәсіп туралы бірдеңе ұнама-са, бұл сигналды елемеңіз. Сіздің қызығушылықтарыңыз бен дағдыларыңыз - сіздің ең құнды ресурсыңыз болып табылады. Сондықтан оларды назардан тыс қалдырмаңыз.

- **Барлығына ұнауға тырысу:** Ата-анаңның, достарыңның, қоғамыңның көңілінен шығу үшін мамандық таңдаудың қажеті жоқ. Өз мамандығыңызда өзіңізді жайлы және толыққанды сезіну маңызды. Өміріңіз, шешімдеріңіз және армандарыңыз тек сіздікі екенін ұмытпау қажет.

Осы қателіктерден аулақ болып, өз таңдауыңды жаса, жас түлек! Ендеше, жастарымызға ақпарат молырақ беріліп, мамандық таңдауды өз қызығушылығына, қабілет-қарымына, жүрек қалауына қалдырғанымыз орынды. Ертең өз ісінің тәжірибелі, шебер маманы атануына дұрыс таңдалған мамандығы арқылы жетеді. Мамандық таңдау барысында талапкер адаспайтындай қадам жасауы керек.

**ОЙЫН АРҚЫЛЫ
БАЛАНЫ ОҚЫТА
АЛАМЫЗ БА?**

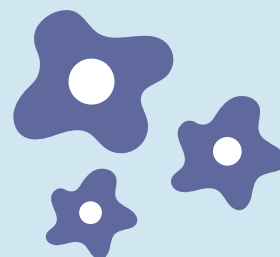
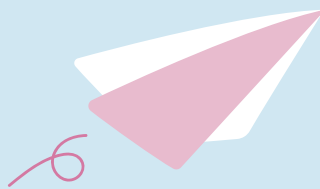

Ойын – адамзаттың балалық шағында қолданып, адаммен өмір бойы бірге жүретін ерекше жағдаят. Әдетте оны мектеп жасына дейінгі балалар жақсы көреді. Өйткені, ойын кезінде баланың сыртқы болмысы, эмоциясы барынша айқын көрінеді.

Ойын – баланың ортақ әрекеттерінің жиынтығы. Сондай-ақ баланың дені сау болып дамуына өз үлесін қосады. Мектепке дейінгі жастағы баланың жеке тұлғасын қалыптастырудың ең жақсы және дәлелденген құралы - баланың өзінің белсенді әрекеті. Ойынның осыған байланысты бірқатар артықшылықтары бар. Бұл балалардың өміріндегі бақылаудың маңызды құралы болып табылады және оның жағымды сезімдері мен

әрекеттерін көрсетуге үлкен мүмкіндік береді. Рөлдік және белгілі бір позициядағы ойындардың табиғаты балаларда мейірімді және саналы қарым-қатынастарды дамытуға ықпал етеді. Өртүрлі ережелерді меңгеру балалардың қарым-қатынасын реттеуге көмектеседі. Ойынның тәрбиелік мәні де зор, ол сабақта оқумен және күнделікті өмірді бақылаумен тығыз байланысты. Шығармашылық ойындарда баланың ақыл-ой қабілеттерін, оның қиялын, зейінін, есте сақтау қабілетін жұмылдыратын білімді меңгерудің маңызды және күрделі процесі жүреді.

Қыздар ойыншық асханаларында ойнап, аналарының рөлін сомдау арқылы алғашқы аспаздық дағдыларын меңгереді, ойыншық пышақтарды, кастрюльдерді және т.б. ұстауды үйренеді. Ұлдар электромобильдерге мініп, көлік жүргізуді үйренеді. Қабырғаға сурет салу арқылы балалар өзінің шығармашылық қабілеттерін сезіне алады.

Ойын барысында балалар алған білімдері мен дағдыларын практикада қолдануға үйренеді.

Ережелері бар ойындар білімді жалпылауды және берілген есепті шешуде өз бетінше таңдауды талап етеді. Ал, мектеп жасына дейінгі балалардың негізгі іс-әрекеті ойын ойнау болып табылады, оның барысында баланың рухани және физикалық күштері: оның зейіні, естесактауы, қиялы дамиды. Сонымен қатар, мектеп жасына дейінгі кезеңге тән әлеуметтік тәжірибені меңгерудің ерекше тәсілі де ойын ойнау. Ойын әрекетінде баланың көптеген жағымды қасиеттері, қызығушылығы мен алдағы оқуға дайындығы, танымдық қабілеттері дамиды.

Мектепке дейінгі тәрбие мен оқыту мазмұнының сапасын арттыру мақсатында мемлекеттік жалпыға міндетті стандарты жаңартылды. Сондықтан бүгінде білім министрлігі үшін мектепке дейінгі ұйымдардың педагогтары үшін балалармен жұмыс істеудің басқанысандары мен әдістерін іздеу өзекті болып табылады. Өзгерістің мәні оқу үдерісінің моделіне де қатысты. Мектеп жасына дейінгі балаларды оқыту емес, дамыту керек. Олар өздерінің жас ерекшеліктеріне сәйкес келетін іс-әрекеттер - ойындар арқылы даму жолында белгілі бір іс-әрекеттерді орындайды. Мектеп жасына дейінгі балалардың жетекші іс-әрекеті ойын болып табылады. Ойын дұрыс ұйымдастырылған жағдайда баланың физикалық, интеллектуалдық және жеке қасиеттерін дамытуға, оқу іс-әрекетінің алғышарттарын қалыптастыруға және мектеп жасына дейінгі баланың әлеуметтік жетістігін қам-

тамасыз етуге жағдай жасайды. Бала дамуының өзара байланысты үш желісі: сезіну, білу, жасау. Дидактикалық ойындар балалардың бірлескен және дербес іс-әрекеттерінде қолданылады. Дидактикалық ойындар оқу құралы ретінде қызмет етеді - балалар заттардың сипаттамаларын игеруді, жіктеуді, жалпылауды және салыстыруды үйренеді. Дидактикалық ойындарды оқыту құралы ретінде пайдалану балалардың оқу әрекетіне қызығушылығын арттырады және бағдарламаны жақсы меңгеруді қамтамасыз етеді. Мектеп жасына дейінгі балалармен жұмыс жасауда мен дидактикалық ойындардың әр-түрлі түрлерін қолданған абзал. Бірақ, қазіргі заманда электронды дидактикалық ойындарға көбірек басымдық беріліп отыр. Мектепке дейінгі мекеменің оқу-тәрбие процесінде ақпараттық-коммуникациялық технологияларды пайдалану мектепке дейінгі білім берудегі ең жаңа және өзекті мәселелердің бірі болып табылады. Олар әрқашан қажетті психологиялық-педагогикалық ақпаратты алып жүре бермейтін ойындар мен ойыншықтардың әртүрлілігімен бұзылып отыр. Балабақшадағы тәрбие үлгісі, сабақтан бас тартқан балаларды өздері сезбей-ақ оқытуға мүмкіндік беретін балалармен жұмыс істеудің жаңа формаларына көшуге мәжбүр етті. Егер бұрын мұғалімнің негізгі тәрбиелік күш-жігері сабақ өткізуге бағытталған деп есептелсе, қазір тәрбиелік әлеуеті мұғалімдер мен балалардың бірлескен іс-әрекетінің барлық түрлері үшін танылады.

Мектеп жасына дейінгі баланың мектепке сәтті бейімделуіне қажетті әлеуметтік дағдыларын дамытып, біртұтас дамушы әлемді дағдыландыруда білім мекемелерінің әрі атқаратын көптеген дүниелері бар.

Цифрлық сауаттылық заманында балалардың ұсақ моторикасын дамыту керек. Бірақ мұны қалай дұрыс орындау керектігін бәрі біле бермейді, жалпы ұсақ моториканы дамыту үшін балалармен қандай әрекеттерді, ойындарды және жаттығуларды орындау керек және оларда қандай қасиеттер бар екенін тоқталайық:

Ұсақ моторика - бұл аса маңызды жүйелердің: жүйке, бұлшықет және қаңқаның үйлесімді әрекеттері нәтижесінде қолдар мен саусақтардың және аяқтың ұсақ және дәл қимылдарын орындау қабілеті. Ұсақ мотор аймағы қарапайым қимылдардан, оның ішінде ойыншықты ұстаудан басталып, өте күрделі қозғалыстарға (мысалы, жазу және сызу, түймелерді басу, бекіту және өзін-өзі күту сияқты) көптеген қозғалыстарды қамтиды. Ұсақ моториканы дамыту баланың жалпы дамуы үшін маңызды рөл атқарады, сонымен қатар оның тілінің шығуына да тығыз байланысты. Саусақтармен шағын қозғалыстарды жасағанда жұмыс істейтін саусақтардың ұштарында қысым пайда болады және ми қыртысына сигналдар жіберіледі, бұл баланың сөйлеуін қалыптастыруға жауап беретін ми қыртысының әлі жетілмеген жасушаларын белсендіреді. Саусақпен әртүрлі әрекеттерді орындағанда сөйлеу, демек, ойлау дамиды. Сондықтан баланың сөйлеуін дер кезінде дамыту үшін ұсақ моторикасын дамытуға көп көңіл бөлу керек. Ұсақ моторика

қол ептілігіне, болашақта қалыптасатын қолжазбаға және баланың реакция жылдамдығына тікелей әсер етеді. Баланың ұсақ моторикасын дамыту негізінде баланың мектепке дайындығы кейін бағаланады. Егер бәрі тәртіппен болса, онда бала жазуды үйренуге дайын, логикалық ойлау және пайымдау, есте сақтау қабілеті, зейіні мен қиялы, үйлесімді сөйлеуі бар екенін білдіреді. Ұсақ моторикасы жаңа туған нәрестелерден дамиды. Алдымен нәресте қолдарын тексеру арқылы оларды басқаруды үйренеді. Кейіннен ол заттарды бүкіл алақанымен, содан кейін тек екі саусағы: бас бармақ және сұқ саусақтарымен алады. Содан кейін балаға қасықты, қарындашты, қылқаламды дұрыс ұстауға үйрету қажет. Ұсақ моторикасы бірте-бірте дамитынын есте ұстаған жөн, бұл жеке процесс және әр бала оны өз қарқынымен өтеді. Бастапқыда нәресте қимылдары ыңғайсыз, әрекеті төмен болып көрінуі мүмкін. Қозғалыс дамуының жоғары деңгейімен бала күнделікті өмірде болмашы манипуляцияларды сәтті жеңеді, бұл өзін сезіну-

ге көмектеседі. Егер бұл дер кезінде қолға алынбаса, балалардың дамуында артта қалуы мүмкін. Сізге маманның көмегіне жүгіну керек болады. Ал, бұл процесс кейінірек анықталса, бала өзінің басқалардан ерекше екенін түсінуі мүмкін. Бұл оның өзін-өзі бағалауына оң әсер етуі екіталай. Сондық-

тан ата-ана баланың дамуында құрдастарынан қалып қоймауын қадағалауы керек.

Ендеше, балада осы қабілеттердің барлығы да болған соң да сабаққа деген ынтасы жоқ болса, не істейміз?

Бізге бастапқыда айтып кеткен ойын түрлері демек, әлі де қажет болады. Яғни, баланы ойын арқылы оқытамыз. Ойындарды математика мен тілден бастап әлеуметтік дағдылар мен эмоционалдық интеллектке дейінгі әртүрлі салаларда оқу үшін пайдалануға болады. Міне, балаңызды ойын арқылы оқытудың кейбір тәсілдері мен идеяларын төменге ұсынайын:

· **Оқыту ойындары.**

Оқуға бағытталған үстел ойындарын, карта ойындарын немесе компьютерлік қолданбаларды пайдаланыңыз. Мысал: үстел ойындарынан қаржылықты сауат-

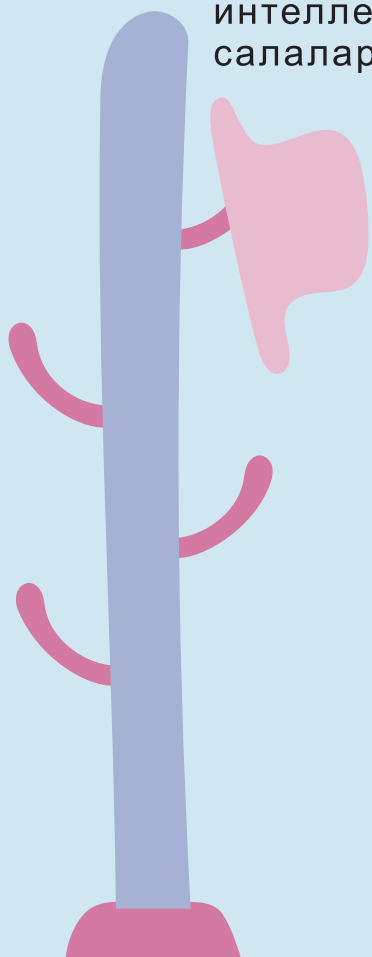
тылықты үйренуге арналған монополия, сөздік қорын дамытуға арналған Scrabble ойындары бар. Карточка түріндегі ойындардан түстер мен сандарды үйренуге арналған «Uno», есте сақтауды дамытуға арналған «Memory» ойынын пайдалана аласыз.

· **Рөлдік ойындар.**

Бала әртүрлі рөлдерге ие болатын сценарийлер жасаңыз (мысалы, дәрігер, мұғалім, сатушы). Бұл әлеуметтануға көбірек пайдасын тигізеді. Балаға ойлану кезінде еріксіз қиял беріп, әртүрлі жұмыстар мен жағдайларды түсінуге көмектеседі.

· **Қозғалыс дағдыларын дамытуға арналған ойындар.**

Қолмен өңдеуді қажет ететін құрылыс ойыншықтарын, бөтелкенің қақпақтарын пайдалануға болады. Бұл ұсақ моториканы дамытуға көмектеседі.

· **Оқыту ойындарына** нақты ұғымдарды үйрететін ойындарды пайдаланыңыз, мысалы, санауды үйрету үшін санамақ, география үшін глобус таптырмас құрал.

· **Спорттық ойындар.** Дене белсенділігі, салауатты өмір салты бала дамуы үшін маңызды. Спорттық ойындар физикалық дағдыларды, командалық рухты

Заман талабына сай әртүрлі салаларда интерактивті оқытуды ұсынатын білім беру қолданбалары мен онлайн ойындарды пайдаланыңыз. Балаңызбен бірге ойнаңыз, қолдау және ынтымақтастық атмосферасын жасаңыз. Бұл араларыңыздағы байланысты нығайтады және баланың оқуға деген ынтасын екі еселентіреді. Ойын арқылы білім алу тек көңілді ғана емес, сонымен қатар тиімді де болып отыр. Ойындарды баланың жас ерекшелігіне, қызығушылығына қарай таңдап, оқу процесіне белсене қатысу маңызды. Осылайша сіз балаңыздың өмірдің әртүрлі аспектілерінде дамуына қолдау көрсететін жағымд

дамытуға және ережелерді үйретуге көмектеседі. Ережесі бар ойындар арқылы бала дисциплинаға қалыптасады. Балаңызға шахмат немесе дойбы сияқты анық ережелері бар ойындар арқылы ережелерді сақтауға үйретіңіз. Бұл стратегиялық ойлау мен шешім қабылдау дағдыларын дамытуға көмектеседі.

Бұл жолда елімізде де соңғы жылдары білім беру жүйесін жаңғырту мен білім сапасын арттыруға бағытталған бірнеше жаңа білім беру бағдарламалары мен бастамалары енгізіліп жатыр. Білім беру методикасына цифрландыруды қосу, ауылдық мектептерге интерактивті тақталарды жасақтау арқылы балаларға білім берудің жаңа форматын ұсынуда. Өйткені, талғам солай. Бұрынғыдай ала тақтаның төрт жолағына есеп жазып қойып, оны шығарса да, шығармаса да бәрібір деген дүние жоқ. Озық технологиялардың көрінісі күн санап дамып келе жатыр. Және оның нәтижесі – қазіргі ұрпақтың робототехника, IT саласына қызығуы. Қазақстан – дамушы ел ретінде болашақ ұрпақтың дамуына барынша жағдай жасап жатыр деп есептеймін.

The background features a watercolor illustration. At the top, a branch with several green leaves of varying shades hangs down. At the bottom, a red ant is shown walking on a light-colored wooden surface. The overall style is soft and artistic, with blended colors and visible brushstrokes.

**КАК СОЗДАТЬ СВОЮ
МИНИ-ЭКОСИСТЕМУ
В ДОМАШНИХ
УСЛОВИЯХ**

Часто ли вы скучаете по природе и ее обитателям? А что, если нам создать свой собственный «живой» уголок в доме? Это очень интересно и полезно: можно наблюдать за жизнью растений и животных, учиться ухаживать за ними и узнавать больше о природе.

Термин «экосистема» был введен в 1935 году британским экологом Артуром Тэнсли. Он использовал это слово для описания системы взаимосвязанных живых организмов и их окружающей среды, которые взаимодействуют и зависят друг от друга. Тэнсли подчеркивал, что экосистемы включают не только растения и животных, но и неживые компоненты, такие как вода, воздух и почва. Этот термин помог лучше понять, как природные системы функционируют как единое целое. Все они взаимодействуют и помогают друг другу выживать.

Экосистемы бывают разные.
Вот несколько примеров:

Лес.

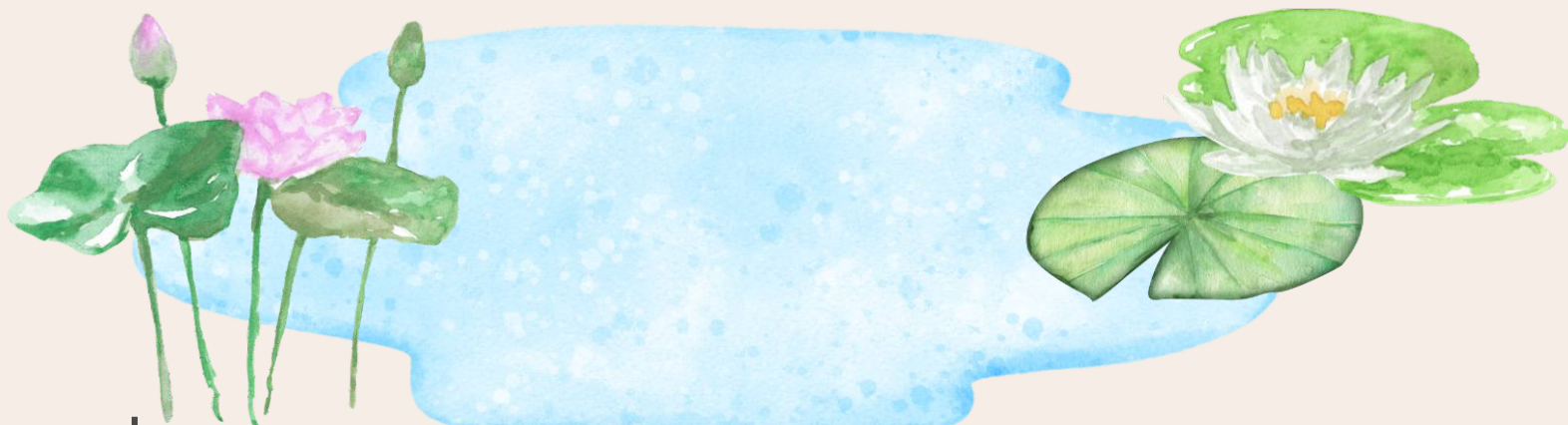
В лесу живут деревья, кустарники, цветы, грибы, насекомые, птицы и животные. Деревья дают тень и защищают землю от эрозии. Микробы помогают разлагать опавшие листья и другие органические вещества, превращая их в питательные вещества для растений.

Пруд.

В пруду живут рыбы, лягушки, водные растения и микробы. Растения производят кислород и дают укрытие рыбам и другим водным существам.

Луг.

На лугу растут травы и цветы, здесь обитают насекомые, птицы и мелкие животные. Растения дают пищу и укрытие животным, а животные помогают растениям, распространяя их семена.

Все элементы экосистемы связаны между собой:

Пищевые цепи.

Растения производят пищу с помощью солнечного света, воды и воздуха. Животные же питаются этими растениями.

Круговорот веществ.

В экосистеме все вещества постоянно перемещаются и перерабатываются. Например, растения используют солнечный свет для фотосинтеза, производя кислород. Животные дышат этим кислородом и выделяют углекислый газ, который растения снова используют.

Экосистемы важны, потому что они поддерживают жизнь на Земле. Они очищают воздух и воду, обеспечивают нас пищей и ресурсами, а также помогают регулировать климат. Без здоровых экосистем жизнь на Земле была бы невозможна.

Экосистемы — это удивительные и сложные системы, которые поддерживают жизнь на нашей планете. Чем больше мы знаем о них, тем лучше мы можем заботиться о нашей Земле и всех её обитателях.

Давайте узнаем, как создать экосистему в домашних условиях.

ПЛАНИРОВАНИЕ

Сначала нужно решить, что именно вы хотите создать. Можно сделать аквариум, террариум, флорариум или мини-сад на подоконнике. Выберите растения и животных, которые будут жить в вашей экосистеме, и узнайте, что им нужно для жизни.

ПЛАНИРОВАНИЕ

Когда вы решили, какую экосистему хотите сделать, начните подготовку:

Контейнер. Для аквариума нужен стеклянный или акриловый аквариум, для террариума — специальный контейнер, а для флорариума — стеклянная банка или ваза.

Почва. Растениям нужна почва. Для суккулентов нужна песчаная, для болотных растений — более влажная.

Вода. Для аквариума нужна чистая вода, подходящая для рыбки и водных растений.

Освещение. Растениям нужен солнечный свет. Если света мало, используйте специальные лампы.

ВЫБОР РАСТЕНИЙ И ЖИВОТНЫХ

Теперь выберите растения и животных:

Растения. Выберите растения, которые легко растут дома и не требуют много ухода. Хорошо подойдут папоротники, мхи, кактусы, суккуленты и орхидеи.

Животные. Если хотите добавить животных, выбирайте тех, кто не повредит растениям. Для аквариума подойдут рыбки и улитки, для террариума — маленькие ящерицы. Для домашнего аквариума лучше выбирать неприхотливых рыб, таких как гуппи, неоны или моллинезии. Эти виды устойчивы к переменам в воде и легко адаптируются к условиям аквариума.

СОЗДАНИЕ ЭКОСИСТЕМЫ

Теперь приступим к созданию экосистемы:

Подготовка контейнера. Хорошо вымойте контейнер, чтобы он был чистым.

Размещение почвы. Насыпьте на дно слой дренажа (гравий или керамзит), затем слой почвы.

Посадка растений. Осторожно посадите растения в почву, оставляя место для их роста. Если у вас аквариум, посадите водные растения в гравий.

Добавление воды. Если это аквариум, налейте воду, чтобы не повредить растения. Для террариума и флорариума просто полейте растения.

Размещение животных. Когда растения укоренятся, можно добавить животных. В аквариуме осторожно поместите рыбок или улиток, в террариуме — ящериц.

УХОД ЗА ЭКОСИСТЕМОЙ

Чтобы ваша экосистема процветала, ей нужен уход:

Полив. Поливайте растения, когда им это нужно. Суккуленты требуют меньше воды, чем папоротники или орхидеи.

Кормление. Кормите животных подходящей пищей. Рыбки едят специальный корм, улитки любят овощи и фрукты, ящерики питаются измельченными овощами, фруктами и ягодами.

Чистка. Регулярно чистите аквариум или террариум, убирайте остатки пищи и отходы.

Освещение. Убедитесь, что растения получают достаточно света. Если света мало, используйте лампы.

Создание мини-экосистемы дома — это увлекательное занятие, которое подходит как для детей, так и для взрослых. Это отличный способ узнать больше о природе и украсить свой дом. Наблюдайте за жизнью своей мини-экосистемы, ухаживайте за ней, и она будет радовать вас каждый день!

ИНКЛЮЗИВНОЕ ОБРАЗОВАНИЕ: КАК АДАПТИРОВАТЬ УРОКИ ДЛЯ ВСЕХ УЧЕНИКОВ

Уважаемые преподаватели, современное образование стремится быть доступным и справедливым для всех учеников, независимо от их физических, умственных или эмоциональных особенностей. Инклюзивное образование — это процесс, при котором все ученики, включая тех, кто имеет особые образовательные потребности, могут учиться вместе и получать равные возможности для развития. В этой статье мы обсудим, как адаптировать уроки, чтобы сделать их доступными для всех учеников.

Шаг 1: Понимание потребностей каждого ученика

Первым шагом к успешной инклюзивной практике является понимание уникальных потребностей каждого ученика. Важно проводить регулярные беседы с учениками и их родителями, чтобы лучше понять, какие трудности они испытывают и какая помощь им может понадобиться. Некоторые дети могут иметь трудности с чтением, письмом, восприятием информации, а другие — с физическими навыками.

Знание индивидуальных особенностей учащихся помогает преподавателю создавать более эффективные учебные программы и подходы к обучению.

Шаг 2: Создание доступной учебной среды

Для того чтобы каждый ученик чувствовал себя комфортно на уроке, важно создать такую учебную среду, которая учитывает разные потребности. Например, для учеников с нарушениями слуха или зрения могут потребоваться специальные технические средства, такие как аудиоусилители или программы экранного чтения.

Также полезно использовать визуальные материалы, схемы и таблицы для тех, кому сложно воспринимать текстовую информацию. А для учеников с ограниченными физическими возможностями можно организовать адаптированное пространство, например, легкий доступ к учебным материалам или перемещению по классу.

Шаг 3: Дифференциация заданий

Инклюзивное образование предполагает использование дифференцированных заданий, которые учитывают уровень подготовки и способности каждого ученика. Важно помнить, что ученики могут воспринимать информацию и выполнять задания с разной скоростью и сложностью. Для некоторых учеников могут быть полезны более простые задания или дополнительные объяснения, тогда как для других важно предложить вызов, чтобы они могли развивать свои навыки дальше.

Дифференциация позволяет каждому ученику работать на своем уровне, чувствовать себя успешным и не отставать от общего темпа класса.

Шаг 4: Взаимодействие и сотрудничество

Инклюзивное образование также включает в себя активное взаимодействие между учениками. Сотрудничество между учениками с различными способностями помогает каждому почувствовать свою значимость и развить навыки общения, поддержки и взаимопомощи.

Организовывайте групповые проекты, задания в парах и взаимные проверки работ, чтобы учащиеся могли учиться друг у друга. Это не только развивает

навыки работы в команде, но и помогает ученикам с особыми потребностями лучше адаптироваться в классе.

Шаг 5: Оценка и обратная связь

Оценка знаний и навыков учеников в инклюзивном классе должна быть гибкой и учитывать индивидуальные особенности каждого ученика. Важно предоставить каждому учащемуся возможность показать свои достижения, независимо от его способностей. Это может быть сделано через творческие задания, устные выступления или практические работы.

Обратная связь играет ключевую роль в инклюзивном образовании. Она должна быть конструктивной и мотивирующей, помогать ученикам понимать, в чем они могут улучшиться и какие успехи они уже достигли.

Заключение

Инклюзивное образование требует от преподавателя гибкости, терпения и глубокого понимания потребностей каждого ученика. Создание такой учебной среды, где каждый ребенок может чувствовать себя успешным, является важной задачей. Применение дифференцированного подхода, использование различных методов обучения и активное взаимодействие помогут вам адаптировать уроки для всех учеников и сделать образовательный процесс по-настоящему доступным и равным для всех.

КАК ПОМОЧЬ РЕБЕНКУ НАЙТИ УВЛЕЧЕНИЯ И ХОББИ

Дорогие родители, вы наверняка знаете, насколько важно для ребенка иметь увлечения и хобби. Они помогают развивать креативность, самостоятельность, а также становятся отличным способом самовыражения. Но как помочь ребенку найти именно то занятие, которое станет для него настоящим источником радости и вдохновения? В этой статье мы обсудим несколько полезных советов, которые помогут вам в этом непростом, но увлекательном процессе.

Шаг 1: Познакомьтесь с интересами ребенка

Каждый ребенок уникален, и его интересы могут варьироваться от спорта до искусства, от научных экспериментов до коллекционирования. Первое, что важно сделать, — это внимательно понаблюдать за своим ребенком. Чем он увлекается, что его вдохновляет? Возможно, ребенок любит рисовать, строить что-то из конструктора, или увлекается миром животных. Присмотритесь к тому, как он проводит свободное время, о чем говорит и чем делится с вами.

Один из способов — это задавать вопросы. Спросите ребенка, что ему интересно, что он хотел бы попробовать. Дайте ему возможность выразить свои желания и мнения.

Шаг 2: Предоставьте возможность попробовать новое

Один из лучших способов помочь ребенку найти свое хобби — это позволить ему попробовать разные виды деятельности. Запишите его на разные кружки, секции или мастер-классы. Не обязательно, чтобы он сразу выбрал что-то одно. Пусть у него будет возможность экспериментировать и выбирать.

Пробование нового помогает расширять кругозор и развивает гибкость мышления. Например, сегодня ребенок может увлекаться спортом, а через месяц ему будет интересна робототехника или театр. Поддержите его в этих поисках.

Шаг 3: Создайте благоприятные условия для развития увлечений.

Важно, чтобы у ребенка была возможность развивать свои интересы. Если ему нравится рисовать, купите необходимые материалы — краски, карандаши, бумагу. Если его увлекает спорт, помогите выбрать спортивный инвентарь и найдите подходящий кружок или тренера.

Не забывайте о том, что важна не только материальная поддержка, но и эмоциональная. Хвалите ребенка за его успехи, интересуйтесь его достижениями и задавайте вопросы о его увлечениях. Это покажет, что вам небезразличны его интересы, и даст ему дополнительную мотивацию развиваться дальше.

Шаг 4: Не навязывайте свои интересы

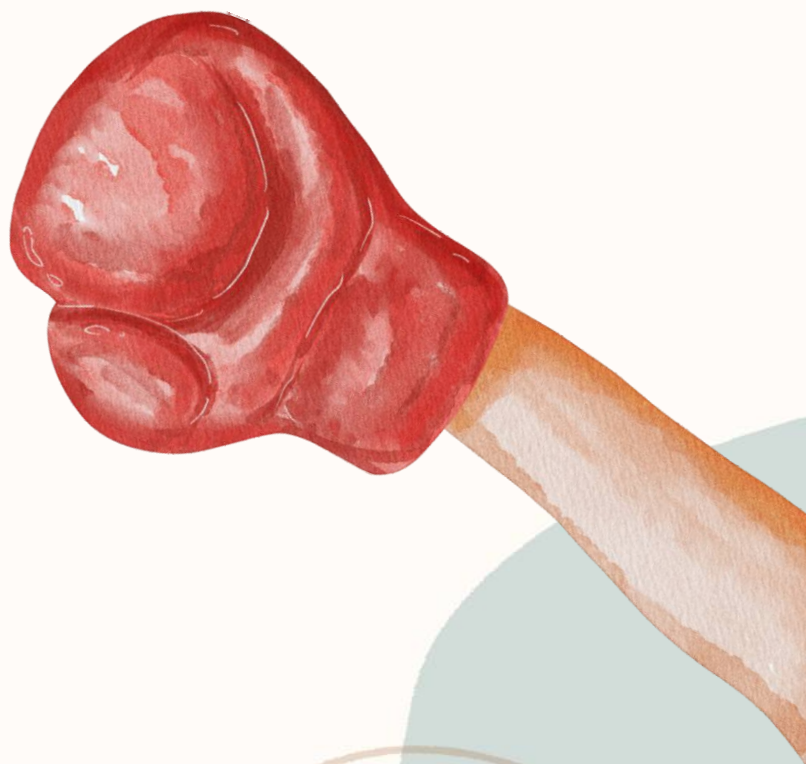
Многие родители могут попытаться навязать свои собственные интересы ребенку, но это не всегда приводит к положительным результатам. Важно помнить, что у каждого человека, включая ребенка, есть свои предпочтения. Если вашему ребенку не нравится то, что вам кажется интересным, постарайтесь не настаивать.

Поддержите его в том, что ему действительно интересно, даже если это не совпадает с вашими личными предпочтениями. Дайте ребенку свободу выбора и позвольте ему следовать своим собственным увлечениям.

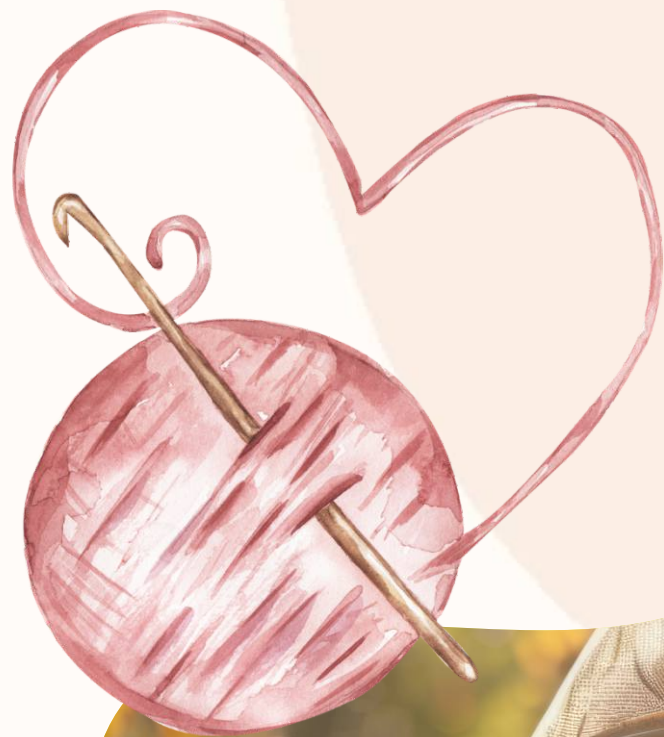
Шаг 5: Поддерживайте энтузиазм и мотивацию

Когда ребенок находит хобби, которое ему по-настоящему нравится, он начинает проявлять энтузиазм и интерес. Однако иногда могут возникать моменты, когда мотивация ослабевает, и ребенок теряет интерес. В такие моменты важно поддерживать его и напоминать о том, почему он выбрал это занятие.

Помогите ребенку ставить маленькие, достижимые цели в рамках его хобби. Это может быть новая картина, которую он хочет нарисовать, участие в соревнованиях или даже просто изучение новой техники в выбранной деятельности. Поддержка родителей играет ключевую роль в сохранении интереса и достижении успехов.

Найти хобби — это важный этап в жизни каждого ребенка. Оно помогает развиваться, учиться новому и находить радость в повседневной жизни. Ваша задача как родителя — поддерживать ребенка на этом пути, предоставляя ему возможности для экспериментов, проб и ошибок, а также оказывать необходимую поддержку. Помните, что главное — это не результат, а сам процесс поиска, который поможет ребенку раскрыть свои таланты и найти то, что делает его счастливым.

КАК РАЗВИВАТЬ КРИТИЧЕСКОЕ МЫШЛЕНИЕ У УЧЕНИКОВ

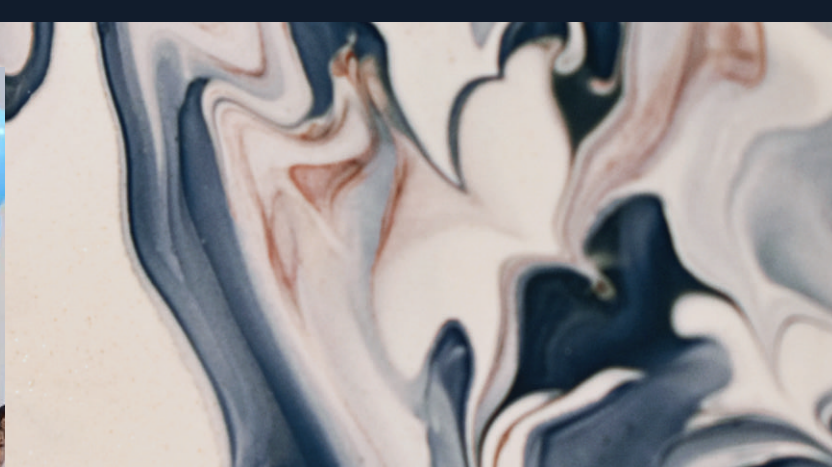
Уважаемые преподаватели, развитие критического мышления у учеников является одной из ключевых задач современного образования. Критическое мышление помогает ученикам анализировать информацию, ставить под сомнение факты, делать выводы и принимать обоснованные решения. В этой статье мы обсудим, как можно эффективно развивать критическое мышление в учебной среде.

1. Поощряйте задавание вопросов

Один из самых простых и эффективных способов развивать критическое мышление — это поощрять учеников задавать вопросы. Вопросы помогают глубже проникнуть в тему, выяснить детали и подвергнуть информацию сомнению. Не бойтесь сложных вопросов от учеников — это знак того, что они задумываются над изучаемым материалом.

Придумайте упражнения, которые стимулируют задавание вопросов: обсуждение статей, анализ реальных ситуаций или решение проблем. Это помогает ученикам не просто заучивать факты, а действительно понимать материал.

2. Развивайте НАВЫК анализа

Критическое мышление строится на способности анализировать информацию, а не просто воспринимать ее на веру. Преподавая новую тему, попросите учеников разбить ее на части, выделить ключевые моменты и разобраться, как они связаны друг с другом. Анализ можно применять ко всему — к литературным произведениям, историческим событиям, математическим задачам или даже повседневным ситуациям.

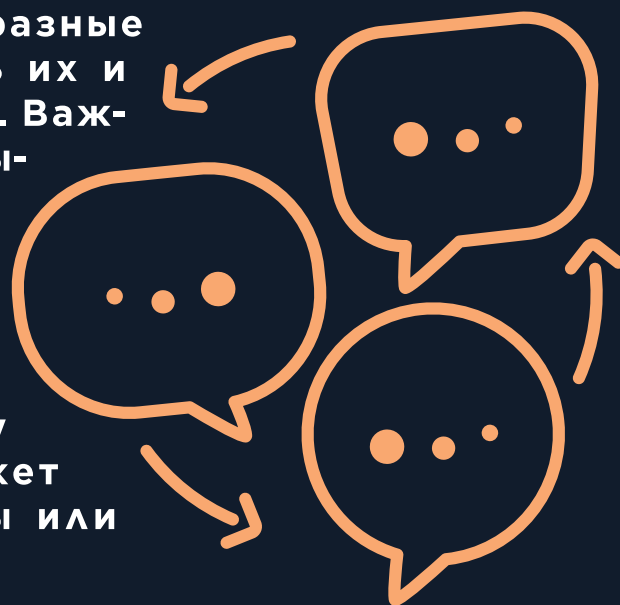
Вы можете использовать кейс-стади или реальные примеры, чтобы показать, как можно анализировать ситуации. Это помогает ученикам научиться структурировать информацию и находить закономерности.

Вы можете использовать кейс-стади или реальные примеры, чтобы показать, как можно анализировать ситуации. Это помогает ученикам научиться структурировать информацию и находить закономерности.

3. Поощряйте обсуждения и дискуссии

Дискуссии — это отличный способ развивать критическое мышление. Когда ученики обмениваются мнениями, у них появляется возможность услышать разные точки зрения, критически оценить их и обосновать свои собственные мысли. Важно, чтобы обсуждения были открытыми и уважительными, где каждая точка зрения может быть высказана и услышана.

Создавайте ситуации, когда ученики могут высказываться на тему обсуждаемого материала. Это может быть групповая дискуссия, дебаты или обсуждение прочитанного текста.

4. Используйте проблемное обучение

Проблемное обучение — это метод, при котором ученики сталкиваются с реальными или смоделированными проблемами, требующими решения. Задачи могут быть различной сложности, но их цель — развить у учеников навык поиска решения через критический анализ ситуации.

Проблемное обучение помогает ученикам осознавать, что не всегда есть одно правильное решение, и учит их подходить к проблемам с разных сторон. Это способствует развитию гибкости мышления и способности видеть альтернативы.

5. Обучайте навыкам аргументации

Одной из важнейших составляющих критического мышления является умение строить и отстаивать аргументы. Научите учеников различать факты от мнений, подкреплять свои доводы доказательствами и логически выстраивать аргументы. Это поможет им научиться убеждать и формулировать свои мысли более четко и обоснованно.

Вы можете предложить ученикам составить аргументированное эссе или участвовать в дебатах на актуальные темы. Это отличный способ практиковать навыки аргументации.

Последнее, но тем не менее важный

Развитие критического мышления — это неотъемлемая часть образовательного процесса. Помогая ученикам задавать вопросы, анализировать информацию, участвовать в обсуждениях и решать проблемы, вы готовите их к будущим вызовам и даете важные навыки, которые они будут использовать на протяжении всей жизни. Важно помнить, что критическое мышление требует времени для развития, но результаты, которые вы увидите у учеников, будут стоить ваших усилий.

METHODS OF POSITIVE PARENTING AND DISCIPLINE

Dear parents, raising children is one of the most challenging yet most important tasks in life. Today, we will discuss methods of positive parenting and discipline that will not only help you establish a strong relationship with your child but also develop proper habits, responsibility, and respect for others.

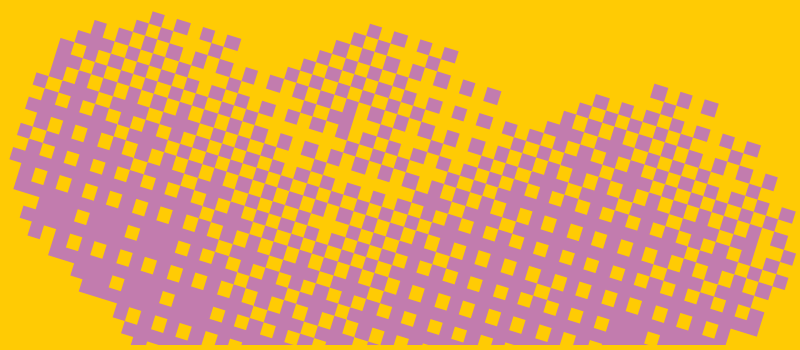

1. Positive Reinforcement

One of the most effective parenting methods is the use of positive reinforcement. This means rewarding the child for good behavior or completing tasks. Praise, hugs, and small rewards can help the child understand which actions are correct.

When a child sees that their efforts are noticed and appreciated, they will strive to repeat such behavior. However, it is important to remember that praise should be sincere and specific. Instead of a generic 'Good job,' it is better to say something like, 'You did a great job with that task. I'm proud of your perseverance!'

2. Setting Clear Boundaries and Rules

Children need clear rules and boundaries to understand what is expected of them. It is important to explain to your child what rules exist in the family and why they are important. For example, if the rule is that toys must be put away after playing, explain that this helps maintain order and keeps the toys safe.

Rules should be simple and understandable for the child. Try to avoid overwhelming them with too many restrictions. Consistency is key. Once a rule is established, it should be followed and enforced.

3. Discussing Consequences

Children understand the consequences of their actions better when they are discussed with them. If a child breaks a rule, it is important not just to punish them, but to explain why it happened and how they can avoid repeating the mistake in the future.

For example, if the child didn't put away their toys, discuss how it creates a mess and makes it harder to continue playing. Instead of scolding, offer to solve the problem together and talk about what to do next time.

4. Demonstrating Proper Behavior

Children often mimic adult behavior, so your example plays a key role in parenting. If you want your child to be polite, responsive, and patient, strive to show these qualities yourself. Your actions will serve as a model for the child.

When a child observes how adults behave in various situations, they learn how to respond to challenges and conflicts. Therefore, it is important not just to talk about rules but to show how to follow them.

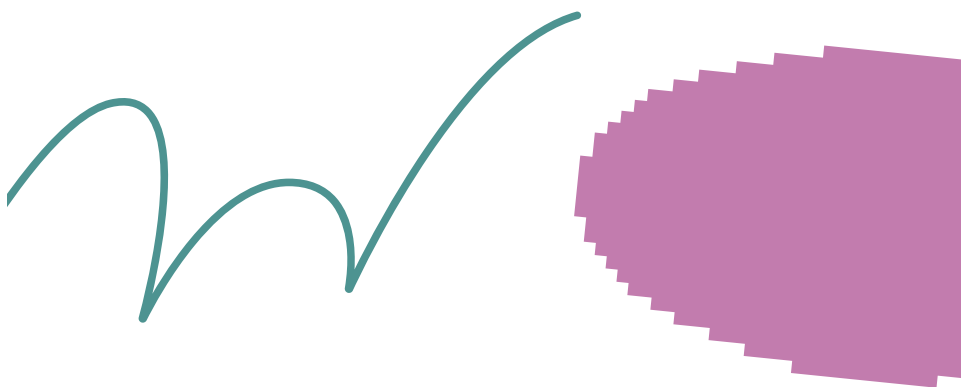

4. Demonstrating Proper Behavior

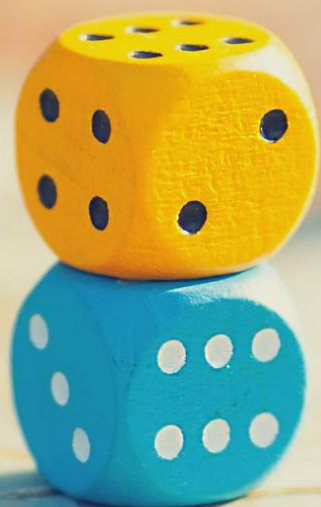
Positive parenting is built on respecting the child as an individual. Try to listen to them, consider their feelings and opinions. This will help you better understand your child and build a trusting relationship.

Don't forget that every child is unique, and approaches to parenting can vary. It is important to respect their individuality and avoid comparing them to other children.

Last, but not least, Methods of positive parenting and discipline are effective tools that help build a relationship with your child, develop their personality, and help them become more responsible. Your support, patience, and genuine interest in their life will form the foundation of their confidence and respect for others. It is important to remember that parenting is a process that takes time, but the results can be truly impressive.

HOW TO CREATE YOUR OWN BOARD GAME

Hello dear reader! Today, we are embarking on an amazing journey into the world of board games. But this won't be an ordinary game that you can buy in a store. We are going to create it ourselves! Are you ready? Let's get started!

1. Defining the Theme of the Game

The first thing to decide on is the theme of your game. You can come up with absolutely any idea! For example, your game could be about adventures in a magical land, saving the world from aliens, or even about your favorite animals. The most important thing is your imagination!

2. Creating the Rules

Now, the most important part is the rules of the game. Board games can be simple, with a minimal set of rules, or complex, with many different stages and victory conditions. Here are a few questions that will help you come up with the rules:

- How many players can participate in the game?
- What actions can be performed during a turn?
- How can players win?

For example, in your game, each player may receive a mission card, and the first to complete their mission wins. The rules can be absolutely anything, as long as they are clear and interesting.

3. Creating the Game Board

The game board is where the events of your game will unfold. It can be drawn on paper or made from cardboard. You can draw a map of a city, a forest, or even outer space — it all depends on the theme of the game.

If you don't feel like drawing by hand, you can create the board using a computer program and print it out. The most important thing is to make it convenient and fun for playing.

4. Making Cards and Game Pieces

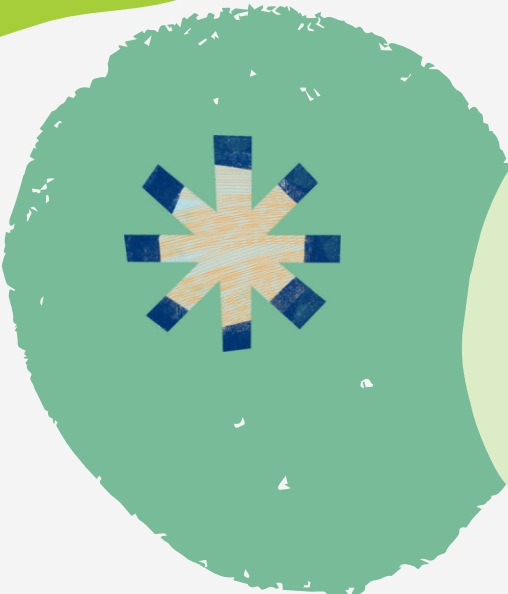
Almost every board game includes game pieces and cards. You can make the pieces from any handy materials — coins, buttons, or even small toys. Cards can be drawn or printed. The cards can contain tasks, missions, bonuses, or penalties.

5. Playtesting

Once all the game elements are ready, it's time to test it out! Play with your friends or family to see how fun and balanced your game is. After the first game, you might want to change something in the rules or add new elements.

6. Refining and Improving

After the test game, you'll probably notice areas that can be improved. That's normal! Every game goes through a refinement stage. You can add new cards, adjust the difficulty of the missions, or introduce new rules.

7. Presenting the Game

Now that your game is ready, you can host a real tournament with your friends! Show them the rules, talk about your ideas, and play a few rounds. Maybe your game will become so popular that everyone will want to play it again and again!

Conclusion

Creating a board game is an exciting process that allows you to express your imagination and creativity. Don't be afraid to experiment and come up with something new. Who knows, maybe one day your game will become a hit, and you will become a famous game designer. Good luck and have fun playing!

DIGITAL
LITERACY:
HOW TO USE
THE INTERNET
SAFELY

Dear parents, in today's world, the internet plays a key role in everyone's life, especially children. It offers enormous opportunities for learning, communication, and entertainment, but it also carries many risks. In this article, we will discuss how to help your children use the internet safely and wisely to avoid potential dangers.

1. UNDERSTANDING THE RISKS

The internet can be a source of various threats: fraud, cyberbullying, unreliable sources of information, and even online predators. The first step to internet safety is understanding these risks. As parents, it's important for you to understand that children may encounter dangerous situations even if they are not actively seeking them.

Talk to your child about potential dangers and explain that behind pretty pictures and friendly messages, there may be scammers or deceivers.

2. SETTING RULES

Creating clear and understandable internet usage rules will help your child navigate the online space safely. It is important to discuss which websites are acceptable to visit, how much time to spend online, and what to do if they encounter suspicious or unpleasant situations.

It is recommended to limit the time spent on gadgets to ensure your child has enough time for studying, rest, and family communication. Set rules for when and how the internet can be used, for example, no gadgets during dinner or before bedtime.

3. USING PARENTAL CONTROLS

Creating clear and understandable internet usage rules will help your child navigate the online space safely. It is important to discuss which websites are acceptable to visit, how much time to spend online, and what to do if they encounter suspicious or unpleasant situations.

It is recommended to limit the time spent on gadgets to ensure your child has enough time for studying, rest, and family communication. Set rules for when and how the internet can be used, for example, no gadgets during dinner or before bedtime.

4. TEACHING DIGITAL LITERACY

One of the best ways to protect your child online is by teaching them digital literacy. Explain that not all information on the internet is reliable and teach them to critically evaluate sources. Talk about how to distinguish between truthful and false information and the importance of not sharing personal information online.

Tell your child that they should inform you if someone on the internet makes them feel uneasy or offers something strange.

5. SAFETY ON SOCIAL NETWORKS

Social networks are an important part of children's and teenagers' lives. They can be a great way to stay in touch with friends but can also pose risks. Talk to your child about what information can and cannot be shared online. Explain the importance of setting profile privacy so that personal information is only available to friends and close ones.

It's also important to discuss not accepting friend requests from strangers and to be cautious when interacting with people online.

Last but not least

The internet is a powerful tool that opens up countless opportunities, but it also carries certain risks. As parents, your task is to help your children navigate this digital world safely and wisely. Regular conversations, setting rules, and teaching the basics of digital literacy will help your child use the internet beneficially and with minimal risk. Remember that your support and involvement are key to your child's internet safety.

